

Abiturienttien motivaatio ja suhtautuminen korkeakoulutukseen

Perttu Siliämaa

Pro gradu -tutkielma

Maantieteen tutkimusyksikkö

Oulun yliopisto

6.5.2021

Yksikkö:	Pääaine:		
Maantieteen tutkimusyksikkö	Maantiede		
Tekijä	Opiskelija- numero:	2508050	Tutkielman sivumäärä: 52 s.
Tutkielman nimi			
Abiturienttien motivaatio ja suhtautuminen korkeakoulutukseen			
Asiasanat:	Motivaatio, keskittäminen, korkeakoulutus, alueellinen polarisaatio, alueellisuus		
Tiivistelmä			
<p>Lukiolla on Suomessa yleissivistävä tehtävä ja sitä pidetään kolmannelle asteelle johtavana, ja valmistavana kouluna. Etenkin ylioppilaskirjoitusten merkitys korkeakouluvalinnoissa on korostunut. Koulutusasteelta toiseen siirtyminen on opiskelijoille raskas vaihe, jossa syrjäytymisen riski on suuri. Siirtymän haastavuuteen vaikuttaa myös se, että Suomessakin vallitseva keskittämisen trendi on vähentänyt korkeakoulujen määrää. Korkeakoulut sijaitsevat alueellisesti merkittävässä kaupunkikeskuksissa, joka asettaa eri alueiden, etenkin pienten kaupunkien, opiskelijat alueellisesti eriarvoiseen asemaan korkeakouluihin hakeutumisessa.</p> <p>Tämän tutkimus selvittää, miten eri kokoisten kaupunkien abiturientit suhtautuvat korkeakoulutukseen ja kuinka suuri motivaatio heillä on siirtyä korkeakouluopintoihin. Aineisto kerättiin kuudesta eri kaupungissa sijaitsevasta lukiosta. Kaupungit jaettiin kolmeen eri kokoluokkaan ja näiden kaupunkien abiturienttien vastauksia vertailtiin toisiinsa. Lisäksi vertailua tehtiin sukupuolten välillä. Tulosten perusteella abiturienttien keskimääräinen korkeakoulumotivaatio on korkealla tasolla ja suhtautuminen korkeakoulutusta kohtaan on erittäin positiivista. Sukupuolittain vertailtuna naisten korkeakoulumotivaatio on suurempi ja suhtautuminen korkeakoulutusta kohtaan positiivisempaa, kuin miehillä.</p>			
Muita tietoja:			
Päiväys: Raahessa 06.05.2021			

Sisältö

1 Johdanto	4
1.1 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit	6
2 Teoreettinen viitekehys	8
2.1 Keskittäminen.....	8
2.2 Alueellinen polarisaatio	9
2.3 Motivaatio.....	10
3 Suomen korkeakoulujärjestelmästä.....	12
3.1 Korkeakouluopiskelu Suomessa.....	12
3.2 Korkeakoulujen alueellisuus Suomessa.....	13
3.3 Lukio valmistamassa korkeakouluopiskelijoita.....	15
3.3.1 Lukion opinto-ohjaus	16
3.3.2 Tähtäimessä ylioppilaskirjoitukset.....	17
4 Aineisto ja menetelmät.....	19
4.1 Kyselytutkimus ja aineiston hankintaprosessi	19
4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston käsittely	20
5 Tulokset.....	21
5.1 Motivaatio ja suhtautuminen korkeakoulutukseen kaupunkikokoluokittain.....	24
5.2 Abiturienttien näkemys korkeakouluverkon kattavuudesta ja sen vaikutuksesta motivaatioon siirtyä korkeakouluopintoihin.....	26
5.3 Sukupuolten välinen ero suhtautumisessa korkeakoulutukseen	30
5.4 Muita tuloksia	31
6 Johtopäätökset	34
7 Pohdinta.....	38
7.1 Eroista motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutukseen kaupunkikokoluokittain	39
7.2 Eroista motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutukseen sukupuolten välillä	41
7.3 Jatkotutkimuksen kysymysten asettelua	41
8 Lähteet.....	43
9 Liitteet	48

1 Johdanto

Opiskelu sisältää monia vaiheita, siirtymiä ja koulutusasteita. Suomen koululaitos on asettanut tavoitteeksi, että jokainen yksilö kouluttautuisi niin pitkälle kuin mahdollista (Jahnukainen ym. 2019). Jokaiselle yksilölle pyritään luomaan yleissivistävä pohja peruskoulussa, ja yleissivistävä koulutus jatkuu myös toisen asteen opinnoissa spesifimpien ammattiin liittyvien koulutusten lisäksi. Mannosen (2013) mukaan kaikkien kouluttautumisen perustaksi on asetettu vuonna 1921 hyväksytty laki oppivelvollisuudesta, joka velvoittaa perusopetuksen suorittamiseen. Joulukuussa 2020 Suomen eduskunta teki päätöksen lakimuutoksesta, jossa oppivelvollisuutta jatkettiin 18 ikävuoteen (oppivelvollisuuslaki: 1 luku 2 §). Oppivelvollisuuslain puitteissa yksilö jatkaa kouluttautumista toisen asteen oppilaitoksiin, kuten lukioon ja ammattikouluun. Opetuksen tulee olla opiskelijalle maksutonta siihen saakka, kunnes tämä on suorittanut ammatillisen tutkinnon, tai lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon. Maksuttomuus loppuu viimeistään, kun opiskelija täyttää 20 vuotta (oppivelvollisuuslaki: 4 luku 16 §).

Oppivelvollisuus-ikänsä jatkamisen perusteena on käytetty koulutusvaiheiden siirtymien pudokkaiden, eli koulutuksesta sen siirtymävaiheeseen syrjäytyvien, määrän minimoimista. Johnson & Kiilakosken (2020: 4) mukaan toiselle asteelle hakeneista ilman opiskelupaikkaa jäi 1,4 prosenttia pojista ja 1,3 prosenttia tytöistä. Kokonaan hakematta jätti 2,1 prosenttia pojista ja 1,6 prosenttia tytöistä. Lukumääräisesti tämä tarkoittaa kyseisestä ikäluokasta yhteensä 1841 nuorta, jotka eivät jatkaneet suoraan perusopetuksen jälkeen toiselle asteelle. Koulutukseen hakeutumiseen vaikuttavat esimerkiksi vanhempien koulutustaso ja tulotaso.

Oppivelvollisuutta suorittaessa oppilaalla ja opiskelijalla on peruskoulussa ja toisen asteen opinnoissa erilaisia koulutuspolun kynnyksiä kouluasteen siirtymävaiheiden lisäksi. Näitä kynnyksiä ovat esimerkiksi peruskoulun päättötodistus, opintojen suorittaminen ajallaan toisella asteella, sekä tutkinnon saavuttaminen. Tarkemmin ottaen lukiolaisilla lukion päättötodistus ja ylioppilastutkinto, joiden luonnollisena jatkumona pidetään siirtymistä korkeakouluopintoihin. Oppivelvollisuusikänsä noston myötä opiskelija joutuu ylittämään näitä kynnyksiä enemmän saadakseen oppivelvollisuutensa suoritettua. Tähän kasvaneeseen haasteeseen on yhtenä ratkaisuna opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämä opinto-ohjauksen kehitysohjelma, joka kattaa opinto-ohjauksen kehittämisen perusopetuksessa, sekä ammatillisessa- ja lukiokoulutuksessa. Hankkeen tavoitteena on muun muassa vahvistaa

opinto-ohjauksen systemaattisuutta ja jatkumoa toisen asteen opinnoista jatko-opintoihin (Johnson & Kiilakoski 2020:6).

Lukiolla on edelleen, kuten mainittu, yleissivistävä tehtävä. Sopin (2020) mukaan vuonna 2019 voimaan tullut uusi lukiolaki pitää tämän yleissivistävän tehtävän vahvana sisällään. Uusi lukiolaki edellyttää jatkossa ylioppilastutkinnolta vähintään viisi kirjoitettavaa oppiainetta entisen neljän sijaan, mikä vahvistaa lukion yleissivistävää tehtävää. Tämä yleissivistävä tehtävä on kuitenkin koettu näennäisenä, ja lukio onkin profiloitunut, tai profiloitumassa pelkästään valmentavaksi oppilaitokseksi korkeakouluun. Tätä näkemystä lukion muutoksesta Soppi vahvistaa valmennuskurssien järjestäjien kokemuksilla siitä, että valmennuskurssien tehtävä on muuttunut valintakokeisiin valmistamisesta ylioppilaskirjoituksiin valmentamiseen. Lukion merkityksessä ja tehtävässä ollaankin palaamassa lukion juurille, jolloin laaja-alaisen yleissivistyksen tehtävänä pidettiin opiskelijan jatko-opintokelpoisuuden mahdollistamista. Vaikka lukion perusluonne ei välttämättä täysin muutukaan, niin kiinteä ja syventyvä suhde, sekä kehittyvä yhteistyö sen ja korkeakoulujen välillä on lukiolaisen etu. Valintakriteerit korkeakouluihin muuttuvat, mutta laaja yleissivistys ja yhteistyö koululaitosten välillä helpottavat siirtymää lukiosta korkeakouluihin.

Siirtymää koulutusasteelta toiseen on siis tutkittu monelta kantilta ja näitä tutkimuksia on taustoittanut erilaiset lait, kehityssuunnitelmat, huoli koulutuksen pudokkaista ja yhteiskunnan tarpeet. Lukio-opiskelu muovaantuu uusien lakien ja korkeakoulujen valintaperusteiden vuoksi ja opiskelujen kuormittavuus voi kasvaa, kun ylioppilaskirjoituksiin valmistautuminen lisääntyy. Tämän lisäksi lukion luonnollisena jatkumona pidetty korkeakoulutus keskittyy alueellisesti yhä harvempiin kaupunkeihin. Keskittämisen trendin myötä erot kaupunkien ja maaseudun välillä kasvavat monelta kantilta Suomessa. Tässä tutkimuksessa haluan keskittyä muun muassa korkeakoulutarjonnan alueellisen polarisoitumiseen, sen vaikutusta korkeakoulutukseen suhtautumiseen ja sen mahdollisesti aiheuttamaan eriarvoisuuteen maamme nuorten aikuisten keskuudessa opintomahdollisuuksien osalta.

Suurempien kaupunkien vetovoiman kasvaessa myös palvelut, kuten sivistyspalvelut ja niihin kuuluvat korkeakoulumahdollisuudet ovat keskittyneet enenevässä määrin. Tämä aiheuttaa sen, että haja-asutusalueilta maaseutumaisista kunnista on yhä pidempi matka lähimpiin kaupunkeihin, jossa korkeakouluopinnot olisivat mahdollisia. Tästä johtuen yhä useamman nuoren, tässä tapauksessa lukiosta valmistuvan abiturientin, kohdalla

korkeakouluun hakeutuminen lähiopetuksen saavuttamiseksi vaatisi muuttoa. Myös suurempien kaupunkien välisessä korkeakoulutarjonnassa on eroja, eli vaikka asuinkaupungissasi olisikin yliopisto, tai ammattikorkeakoulu, niin opiskelija voi joutua hakeutumaan toiseen kaupunkiin mieleisensä alan opintojen suorittamista varten. Tämä voi johtua esimerkiksi tavoitellun alan spesifiydestä, minkä takia opiskelijamäärä on pieni, ja tarjonta suppeaa. Tällainen jatko-opintoihin hakeutumisen vaikeutuminen on ongelmallista siksi, että opintojen erinäisissä taitekohdissa, esimerkiksi uuden koulutusasteen alkaessa, nuorella on suurempi vaara syrjäytyä, tai jäädä pois opinnoista (Nikkanen & Tapionlinna 2011).

Opiskelijoiden kannalta tärkeä tekijä opintojen jatkamiseen lukiosta kolmannelle asteelle on motivaatio (Vasalampi & Salmela-Aro 2014). Tämän tutkimuksen tarkoitus onkin löytää korkeakoulutukseen suhtautumisen lisäksi vastauksia siihen, miten motivoituneita opiskelijat ovat siirtymään kolmannen asteen opintoihin lukiosta. Alueellisen näkökulman saavuttamiseksi vertailen tutkimuksessa satunnaisesti valittujen eri kokoisten kaupunkien abiturienttien motivaatiota toisiinsa. Näiden näkökulmien lisäksi vertailen suhtautumista ja motivaatiota myös sukupuolten välillä.

1.1 Tutkimuskysymykset ja hypoteesit

Päätutkimuskysymyksiä on kaksi: Onko eri kaupunkikokoluokkien abiturienttien välillä eroa suhtautumisessa korkeakoulutukseen ja motivaatiossa siirtyä korkeakouluopintoihin? Onko nykyinen korkeakouluverkko tarpeeksi kattava ja olisiko laajemmalla, helpommin saavutettavalla korkeakouluverkolla vaikutusta keskimääräiseen motivaatioon siirtyä korkeakouluopintoihin? Näillä kysymyksillä pyritään selvittämään abiturienttien kokemus trendistä, jossa väestö ja eri alojen toimijat siirtyvät maaseudulta yhä suurempiin keskuksiin ja jopa pienemmät teollisuuskaupungit ovat muuttotappiollisia. Suurimpia muuttovoittoja keräävät yliopistopaikkakunnat. Kaukana suurimmista keskuksista olevat maaseutukeskukset eivät kykene houkuttelemaan yrityksiä ja asukkaita kuten suurimmat keskukset, vaikka ydinmaaseutu koetaankin positiivisena vaihtoehtona kaupunkiasumiselle (Ahonen 2014). Näiden lisäksi pyrin selvittämään, onko sukupuolten välillä eroa suhtautumisessa korkeakouluopintoihin. Tämän tutkimuksen yksi tarkoitus onkin antaa tietoa vallitsevasta tilanteesta abiturienttien keskuudessa, jotta esimerkiksi lukioden opinto-ohjausta voitaisiin kehittää tarpeiden mukaan.

Hypoteesit liittyvät tiiviisti tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen on se, että eroja suhtautumisessa ja motivaatiossa on siten, että suurten ja keskisuurten kaupunkien abiturienteilla on myönteisempi suhtautuminen korkeakoulutusta kohtaan, sekä suurempi motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin kuin pienten kaupunkien abiturienteilla. Ensimmäinen hypoteesi pohjautuu sille ajatukselle, että valmiiksi laaja korkeakoulutarjonta kotipaikkakunnalla on lukioden opinto-ohjauksessa esillä, ja näin mielenkiinnon on helppo muodostua korkeakouluopintoihin. Mäkisen (2020) mukaan vuonna 2019 on tullut voimaan laki lukioden ja korkeakoulujen yhteistyöstä. Korkeakoulukaupunkien lukiolaisille erilaisten siltaopintojen tarjoaminen on läheisen sijainnin vuoksi helpompaa, mutta kyseisiä opintoja pyritään mahdollistamaan myös pienempien lukioden opiskelijoille.

Toinen hypoteesi on hypoteettisen korkeakoulutarjonnan alueelliseen laajenemiseen liittyvä: laajemmalla korkeakoulutarjonnalla olisi positiiviset vaikutukset keskimääräiseen motivaatioon siirtyä korkeakouluopintoihin. Lähempänä sijaitseva oppilaitos mahdollisesti madaltaisi kynnystä esimerkiksi ensimmäiseen muuttoon ja paikkakunnan vaihtoon. Näin opiskelijan sosiaalinen tukiverkosto olisi lähellä, mikä voisi esimerkiksi ehkäistä syrjäytymistä koulutuksen taitekohdissa, jotka ovat opiskelijoille haastavat, ja jolloin koulutuspuudokkaita tulee eniten (Salmela-Aro & Vasalampi 2014).

Kolmannessa hypoteesissa keskitytään sukupuolijakaumaan: naiset suhtautuvat korkeakouluopintoihin keskimäärin positiivisemmin kuin miehet. Sukupuolijakaumaa suhtautumisessa koulua kohtaan on tutkittu muillakin asteilla, ja tytöt/naiset suhtautuvat kouluun ja opiskeluun hieman myönteisemmin kuin pojat/miehet. Esimerkiksi opettajakyselyssä ja -haastatteluissa on käynyt ilmi, että pojat kaipaavat koulussa enemmän motivointia kuin tytöt (Kupiainen & Pöysä 2018).

Seuraavassa osioissa käyn läpi työn teoreettisen taustan valittujen avainkäsitteiden kautta. Työn taustaa vahvistaa teoreettisen viitekehyksen lisäksi Suomen korkeakoulujärjestelmän esittely ja lukion aseman esiintuonti korkeakouluihin valmistavana oppilaitoksena. Taustan jälkeen esittelen aineiston keruun ja käsittelyn menetelmät, jonka jälkeen esittelen kyselyn tulokset, niistä vetämäni johtopäätökset. Pohdinnassa käyn läpi tulosten mahdollisia syitä ja muodostan tutkimuskysymyksiä mahdollisiin jatkotutkimuksiin.

2 Teoreettinen viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettinen tausta pohjautuu kolmelle teoreettiselle käsitteelle. Näistä käsitteistä keskittäminen ja alueellinen polarisaatio liittyvät olennaisesti toisiinsa, ja ovat valikoituneet tukemaan tutkimuskysymyksiä, joilla pyritään selvittämään, miten korkeakoulujen alueelliset erot koetaan abiturienttien keskuudessa. Esimerkiksi Ahonen (2014) toteaa, että yhteiskunnallinen rakenteellinen muutos keskittämisen myötä aiheuttaa maaseudun hiljenemisen, kun kouluttautuvat nuoret ja palvelut siirtyvät kaupunkeihin. Motivaation käsitettä ja sen moninaisia osa-alueita on tutkittu paljon psykologiassa, ja tämän tutkimuksen kannalta se on avainasemassa kuvaamassa abiturienttien tahtotilaa, ja välillisesti suomalaisen korkeakoulutuksen houkuttelevuutta.

2.1 Keskittäminen

Keskittämisessä puhutaan erilaisista klustereista, eli ryppäistä, tai keskittymistä. Klusterikäsitettä on käytetty 1800- ja 1900-lukujen taitteesta lähtien ja se tarkoittaa maantieteellisesti läheistä ryhmää toisiinsa liittyviä toimijoita ja instituutioita. Nämä toimijat voivat olla yrityksiä, tai palveluita, jotka toimivat samalla kentällä, tai ovat muilla tavoin yhteydessä toisiinsa. Klusterit käsittävät joukon toisiinsa linkittyneitä toimialoja ja muita kokonaisuuksia, jotka ovat kilpailullisesti tärkeitä (Porter 2000). Esimerkiksi terveyden- ja hyvinvointipalvelut, koulutuspalvelut, sekä tietyt teollisuuden ja tuotannon alat keskittyvät tiettyihin paikkoihin. Klustereiden tutkimuksessa korostetaan sitä, miten klusterit nostavat paikallista aktiivisuutta, ja miten taloudellisen kasvun taso nousee (Maskell 2001).

Keskittämistä on perusteltu muun muassa tehokkuudella, kilpailulla, osaamisen kehittämisellä ja kansainvälisyyden lisäämisellä (Moisio 2012). Makkosen ja Inkisen (2014) mukaan klusterit ovat tärkeässä roolissa alueellisten innovaatiot systeemien kehityksessä, mutta Suomen tapauksessa päätöksentekijät ymmärtävät klusterin enemmän eristyneenä saarena, kuin interaktiivisena yksikkönä. Suomessa keskittämisen trendi on ohjannut klustereita suuriin kaupunkeihin, sekä niiden läheisyyteen. Suurimpien klustereiden on arvioitu suuntautuvan Suomessa alle kymmenelle kaupunkiseudulle (Rehunen ym. 2016). Instituutioiden ja yritysten lisäksi klusterit ovat paikallisia, tai alueellisia osaamisen tiheyksiä. Niiden muodostumisen taustalla on osaamisverkosto, joka on syntynyt ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa, kun eri toimijat kilpailevat ja verkostoituvat keskenään. Tämän takia klustereilla nähdään olevan kilpailuetuja muihin alueisiin nähden (Kolmas maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2000).

Keskittämällä on erilaisia vaikutuksia esimerkiksi yrityksille. Suomelan (2019) mukaan keskittäessä toimintoja siirretään samaan maantieteelliseen sijaintiin, joka tarkoittaa toisaalta myös sitä, että muita toimipisteitä lakkautetaan. Keskittäminen muokkaa instituutioiden toimintaa, vaikuttaa kustannuksiin, henkilöstöön ja palvelutasoon. Usein keskittämisen tavoiteltu hyöty onkin taloudellinen. Taloudellisen hyödyn lisäksi tieto, osaaminen ja näiden välittäminen helpottuvat organisaatioiden sisällä. Keskittäminen nähdään ylempien tasojen päätöksenä vaikuttaa organisaation rakenteisiin, mutta taloudellisesta hyödystä huolimatta keskittäminen lisää organisaation sisäistä byrokratisointia (Meyer ym. 1987).

2.2 Alueellinen polarisaatio

Keskittämisen ja klusterin käsitteisiin ja kehitykseen liittyy näiden kahden johdannaisena, seurauksena, alueellinen polarisaatio, eli alueellinen eriytyminen. Polarisaatio voi johtaa alueelliseen yksinäpaisuuteen, tasapainon ja pysyvyyden sijaan (Cederman 1994). Ezcurran, Pascualin ja Rapun (2007) mukaan alueellinen polarisaatio voi näkyä esimerkiksi taloudellisesti, tuloissa asukasta kohti.

Balazin (2007) mukaan alueellisen polarisaation teoriat huomioivat epätäydellisten markkinoiden olemassaolon ja ne korostavat ulkoisten tekijöiden tärkeyttä. Ne indikoivat sitä, että kehitysprosessit eivät tuota alueellista hallintoa, eivätkä oleta ketjua sitä seuraavia kiertäviä kumulatiivisia prosesseja. Esimerkiksi massatyöttömyys moninkertaistuisi alueella, jonka osto- ja hankintakyky on heikentynyt. Tämä ketju sisältää työttömyyden, vähentyneet verovarot, josta seuraa heikentyvät investoinnit infrastruktuuriin ja innovaatioihin, sekä nuorten ammattilaisten poismuuttoon, mikä aiheuttaa väestöllisen polarisoitumisen. Nämä tapahtumat kumuloituvat ja vahvistavat alueellista polarisaatiota.

Alueellisen polarisaation yhtenä esimerkkinä voidaan käyttää kaupungistumista, ja kaupunki-maaseutu-asetelman dynaamisia muutoksia. Kaupungistuminen saa lisäpontta erilaisilla kaupunkihankkeilla ja kehityssuunnitelmilla. Kaupunki on itsessään, ilman vastakkainasettelua maaseudun kanssa, haastava ja monimuotoinen käsite, jota tarkastellaan esimerkiksi talouden, politiikan ja kulttuurin kautta. Suomessa hallitus on tukenut alueellisen polarisaation kehitystä 1990-luvun lopussa, kun se tuki ohjelmallaan kaupunkien kehitystä. Hallituksen tavoitteena oli luoda vahvoja ja kansainvälisillä markkinoilla kilpailukykyisiä kasvukeskuksia (Jauhiainen 2000). Tähän kaupunkien kehitykseen ja maaseudun putoamiseen

kehityksen kärrystä asetetaan syyksi maaseutupolitiikan heikkous kaupunkipolitiikkaan nähden, ja tästä johtunut kyvyttömyys vastata kaupungistumisen kehityksen tasoon. Tämän vastakkainasettelu johtunee poliittisen- ja päätöksentekokoneiston sijoittumisesta kaupunkeihin (Saartenoja 2000).

Alueellisen polarisaation yhtenä lopputulemana voitaisiin mainita niin sanotun metropolivaltion muodostuminen. Esimerkiksi Euroopan tapauksessa aluekehityksessä on puhuttu alueiden, kaupunkien ja virtojen Euroopasta, joista virtojen Eurooppaan metropolivaltion käsite liittyy voimakkaasti. Moision (2012:6) mukaan metropolivaltiossa palvelut, tiedollinen- ja taloudellinen pääoma, päätöksenteko, kansainvälinen liiketoiminta ja asukkaat ovat keskittyneet voimakkaasti tiettyihin klustereihin, kuten pääkaupunkiseuduille.

2.3 Motivaatio

Motivaatio on käsitteenä abstrakti, ja se kuuluu esimerkiksi psykologian termistöön ja tutkimuskohteisiin, kyseessä on motivaatiopsykologian tutkimusala. Motivaatiota on tutkittu paljon liittyen erilaisiin toimintoihin, kuten työhön, opiskeluun ja urheiluun liittyen. Itsemääräämis-teoria (self-determination theory, SDT) erottelee perustavanlaatuisesti kaksi motivaation tyyppiä: autonominen motivaatio ja kontrolloitu motivaatio. Autonominen motivaatio sisältää luonnollisen motivaation ja sellaiset ulkoisen motivaation osa-alueet, jotka yksilö on liittänyt johonkin aktiviteettiin ja ovat ideaalitapauksessa osa yksilön itsetuntoa. Kontrolloidun motivaation lähde on jossakin ulkoisessa tekijässä. Motivaation vaikuttava ulkoinen säätely voi olla palkkio, tai rangaistus. Kontrolloitu motivaatio voi muodostua myös ihmisen sisälle rakentuneesta säätelystä, jossa ihminen toimii hyväksynnän, motiivin, häpeän välttämisen, sekä itsetunnon ja egon rakentamisen kautta (Desi & Ryan 2008).

Motivaatio eri asioiden tekemiseen liittyy Vasalammen ja Salmela-Aron (2014) mukaan ihmisen tavoitteellisuuteen. Opiskeluun liittyvässä motivaatiossa sisäinen motivaatio ohjaa opiskelijoita ja oppilaita suuntaamaan toimintansa heitä kiinnostavaan aktiviteettiin, tässä tapauksessa opiskeluun, koska se on kiinnostuneen opiskelijan arvojen mukaista ja tuottaa mielihyvää. Ulkoisena motivaationa opiskelussa on saavuttaa siihen liitetty tavoite. Ympäristö vaikuttaa nuoren opiskelumotivaatioon. Suomalaiset lukioon siirtyvät nuoret kokivat, että opiskeluympäristö vastasi heidän osaamisensa tasoa, ja ammattikoululaiset kokivat pystyvänsä edistämään koulutustavoitteitaan kyseisissä ympäristöissä paremmin. Lukiolaisilla sisäinen

motivaatio sai opiskelijat keskittymään lukion jälkeiseen siirtymään kolmannelle asteelle ja tämä motivaatio auttoi nuoria opiskelemaan tehokkaammin (Vasalampi & Salmela-Aro 2014).

Myös työskentelyssä sisäisen motivaation löytäminen on tärkeää. Työ voi oikean motivaation ja tavoitteiden saavuttamisen kautta sisältää myös henkisen hyvinvoinnin puolen. Sisäisesti motivoituneet työntekijät ovat innostuneempia ja tuottavampia työntekijöitä, ja he parantavat työilmapiiriä. Tällaiset työntekijät ovat myös onnellisempia, työkykyisempiä, heillä on vähemmän sairaspöissaoloja ja he nukkuvat paremmin. Työpaikat voivat tukea ihmisiä tunnistamaan sisäisen motivaation, tukemalla yksilön autonomiaa, mahdollistamalla taitojen kehittämisen ja antamalla toiminnalle merkityksen. Esimies on tässä tärkeä toimija. Toiminnan tulee tuntua työntekijälle omaehtoiselta, ja johtajan tulee antaa vapauksien kautta vastuun tuntua yksilölle, jotta sisäinen motivaatio kasvaisi (Martela & Jarenko 2014: 4-5).

3 Suomen korkeakoulujärjestelmästä

Suomen ensimmäisiä korkeakouluja perustettiin jo Ruotsin vallan aikana, mutta Tirrosen (2005) mukaan 1900-luvulla korkeakoulutuksessa tapahtui huomattava laajentuminen. Modernisaatiokehitys Suomessa yleisti tarvetta korkeakoulusta edellyttäville palvelualoille. Ensimmäinen alueellinen yliopisto perustettiin Ouluun vuonna 1958, mikä vauhditti korkeakouluverkoston kehittymistä koko maassa. Lakien kautta korkeakoulut ohjattiin palvelemaan maan yhteiskuntapoliittisia päämääriä ja muuttuvan yhteiskunnan tarpeita, mikä muodosti ajatuksen välineellisestä korkeakoulutuksesta (Nevala 1999; Tirronen 2005). Yliopistot saivat Tirrosen mukaan korkeakouluopiskelun vaihtoehdoksi ammattikorkeakoulut 1990-luvulla. Ammattikorkeakoulujen myötä korkeakouluopiskelijoiden ja -instituutioiden määrä tuplaantui. Ammattikorkeakoulujen ansioista korkeakoulutus modernisoitui ja kykeni vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin. Tämän ansiosta yliopistot välttivät koulutuksen ammatillistumista, eli niiden tutkimuksellinen ja akateeminen asema säilyivät.

1990-luvun lopussa Suomessa toteutettiin osaamiskeskusohjelma, jonka olemassaolo näkyy edelleen kaupunkikeskus-rakenteissa. Kyseessä oli osaamiskeskusten verkosto, joista jokaisella oli oma ydinosamisensa alue. Alueita pyrittiin tämän verkoston avulla kehittämään julkishallinnon, korkeakoulujen ja yritysten avulla. Tässä mallissa tukeuduttiin nimenomaan korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja teknologiakeskusten rakenteisiin. Osaamiskeskusten oli tarkoitus olla osana maaseudun ja kaupunkien välistä vuorovaikutusta, jossa keskeisenä nähtiin tiedonsiirto koulutusten kautta. Kuitenkin tärkeimmät kumppanit osaamiskeskuksille sijaitsivat joko niiden sijaintikaupunkien välittömässä läheisyydessä, olivat toisia kaupunkeja, tai kansainvälisiä toimijoita. Kaupunkien ja maaseudun välinen kumppanuus oli vähäistä (Saartenoja 2000).

3.1 Korkeakouluopiskelu Suomessa

Suomessa on 24 ammattikorkeakoulua, joissa on 153 400 opiskelijaa. Yliopistoja on 13, ja opiskelijoita niissä on yhteensä 160 400. Näiden lisäksi toimii yksi sotilaskorkeakoulu, jossa opiskelee 900 opiskelijaa (SVT 2020).

SVT:n (2019) tilastojen mukaan ammattikorkeakoulututkinnon saavutti vuonna 2019 hieman alle 25 000 opiskelijaa. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa olleista opiskelijoista 52 prosenttia oli naisia ja 48 prosenttia miehiä. Ylempään

ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävässä koulutuksessa naisten osuus oli lähes kaksi kolmasosaa. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista vuonna 2019 60 prosenttia oli naisia ja ylempään tutkinnon suorittaneista naisten osuus oli 70 prosenttia. Suurimmat sukupuolten väliset erot opintolinjoissa oli terveys- ja hyvinvointialoilla (naisia 83 prosenttia), ja tekniikan aloilla (miehiä 82 prosenttia). Suomalainen ammattikorkeakoulutus kiinnostaa myös ulkomailla, sillä noin 2900 opiskelijaa eri tutkintoihin johtavissa ammattikorkeakoulutuksissa oli ulkomaalaisia. Opiskelija- ja tutkintomääriltään suurimmat ammattikorkeakoulut sijaitsevat pääkaupunkiseudulla, Turussa ja Tampereella.

Vuonna 2019 yliopistossa opiskelevista noin 154 000 opiskelijasta 77 000 opiskelee alempaa korkeakoulututkintoa ja 58 000 ylempää korkeakoulututkintoa. Jatkotutkintoon tähtääviä opiskelijoita on noin 18 500, joista tohtorin tutkintoa suorittavien osuus on vajaa 18 000 opiskelijaa ja loput suorittavat lisensiaatin tutkintoa. Kaikista opiskelijoista naisten osuus oli 54 prosenttia. Naisvaltaisia aloja olivat kasvatus-, humanistiset-, taide-, terveys- ja hyvinvointialat, joissa naisten osuus oli 70 - 80 prosenttia. Miesvaltaisimpia aloja olivat tietojenkäsittely ja tietoliikenne, joissa miesten osuus oli 70 - 80 prosenttia. Yliopistotutkintoja suoritettiin Suomessa vuonna 2019 noin 31 700. Määrä nousi ensimmäistä kertaa kolmen vuoden laskujakson jälkeen, ja suurin nousu tapahtui ylempien korkeakoulututkintojen määrässä (kasvu noin tuhat tutkintoa). Kaikista tutkinnoista ylempiä korkeakoulututkintoja suoritettiin hieman yli 16 000 ja alempia korkeakoulututkintoja hieman yli 13 500. Tohtoriksi väitteli noin 1700 opiskelijaa ja lisensiaatin tutkinnon suoritti 79 opiskelijaa. Naisten osuus tutkinnon suorittaneista oli lähes 60 prosenttia. Suurimpia yliopistoja opiskelija- ja tutkintomääriltään olivat Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto, Aalto-yliopisto ja Turun yliopisto. Myös yliopistoissa opiskeli runsaasti kansainvälisiä opiskelijoita vuonna 2019. Tutkinnon suorittaneista kahdeksan prosenttia oli ulkomaalaisia, etenkin tohtoritutkinnoissa ulkomaalaisten osuus oli suuri; 25 prosenttia (SVT 2019).

3.2 Korkeakoulujen alueellisuus Suomessa

Yliopistoilla on merkittävä rooli alueellisessa yhteistyössä, sekä henkilöstön, ja tieto- ja taitoresurssien rakentamisessa. Kallbergin ja Pekkasen (2009) mukaan tällainen rakenteellinen kehittäminen on korkeakoulupolitiikan yksi tärkeimmistä tekijöistä 2000-luvun taitteesta lähtien. Tämä rakenteellinen kehittäminen on tarkoittanut korkeakoulurakenteiden tiivistämistä, eli keskittämistä. Keskittäminen ilmenee korkeakoulufuusioiden, jotka ovat

saaneet osakseen myös kritiikkiä, jonka mukaan keskittämisen ja hajauttamisen välille pitäisi löytää tasapaino.

Palosen ja Saarisen (2009) mukaan kattavan korkeakouluverkoston säilyttäminen Suomessa tulevaisuudessakin on tärkeää. Koulutuksen ja tutkimuksen tulee kuitenkin kehittyä, kuten muidenkin alojen. Tämän kehityksen saavuttamiseksi korkeakoulutusta ja tieteellistä tutkimusta tulee tarkastaa laadun, tehokkuuden ja taloudellisuuden kannalta. Laadun ja muiden tavoitteiden saavuttamisen kannalta suuret korkeakouluyksiköt olisivat toimiva ratkaisu; ne pystyvät tarjoamaan laajaa ja monipuolista koulutusta ja päällekkäistä toimintaa voidaan karsia muilta paikkakunnilta. Palonen ja Saarinen ottavat kuitenkin huomioon korkeakoulutoimintojen kokoamisesta kumpuavan huolen keskusalueiden ulkopuolella. Tähän huoleen he ehdottavat ratkaisuksi niin kutsuttuja maakuntakorkeakouluja, jotka vastaavat seutukuntien työelämän ja väestön tarpeisiin. Lapin maakuntakorkeakoulu on hyvä esimerkki tämän konseptin toimivasta toteutuksesta, ja vastaavanlaiset hankkeet saavat valtion rahoitusta myös muualla maassa. Palonen ja Saarinen nostavat esiin sen, että kaikissa näissä hankkeissa taloudellinen panostus ei ole täysin onnistunut, koska alueen vetovoima on heikko, korkeakouluyksiköiden opiskelijamäärät ovat pieniä ja niiden alueellinen vaikutus on ollut vähäistä (Kallberg & Pekkanen 2009: 10-21).

Maakuntakorkeakouluista keskusteltaessa on tullut esille aloituspaikkojen pieni määrä korkeakoulujen opintolinjoilla, minkä vuoksi korkeakoulujen koulutuksen tason nostamisen saavuttaminen on koettu haastavaksi. Ollilainen (2009) onkin sitä mieltä, että koulutuspalveluiden keskittäminen on uhka harvaan asuttujen alueiden positiiviselle seutukehitykselle. Tieto- ja viestintätekniikan käyttäminen korkeakoulutuksen tarjonnassa voisi olla yksi vaihtoehto nuorten osaajien säilyttämiselle pienillä paikkakunnilla, mutta Vaittinen (2009) vetoaa opiskelijoiden henkilökohtaisen kontaktin tärkeyteen opiskelussa (Kallberg & Pekkanen 2009: 168-176). Kallberg & Pekkasen julkaisussa Palosen, Saarisen ja Ollilaisen osiot olivat tutkimuksen taustoituksen kannalta relevantteja näkemyksiä, jotka lähestyvät korkeakoulujen alueellisuutta monesta näkökulmasta. Julkaisu on kohtalaisen vanha, mutta en paikantanut tuoreempia julkaisuja, jotka olisivat lähestyneet korkeakoulutusta ja sen alueellisuutta samalla tavalla.

Uusliberaali keskittämisen politiikka aiheuttaa koulutuksellisia tyhjiöitä yhteiskunnan reuna-alueille. Perheiden varallisuus ennustaa nuorten koulutusvalintoja Suomessa. Tämä johtaa siihen, että haja-asutusalueilla asuvien perheiden taloudelliset resurssit näkyvät nuorten

realistisissa koulutusmahdollisuuksissa. Koulutus- ja aluepolitiikassa nämä nuoret muodostavat ”muiden” ryhmän, ja he joutuvat tekemään lukuisia kompromisseja koulutuksensa eteen (Armila, Käyhkö & Pöysä 2018).

Myös Roth, Teräsahde, Mäkinen ja Eskola (2018) toteavat korkeakoulujärjestelmän rakenteellisen kehittämisen trendin, minkä taustalla on eurooppalainen trendi lisätä yliopistojen taloudellista autonomiaa koulutustoimien tehostamiseksi. He tutkivat muutosprosessissa olevia korkeakouluinstituutioita. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että esimerkiksi johtaminen ja viestintä muutosprosessin aikana ovat olleet puutteellisia, mikä on aiheuttanut luottamuspulaa johtoa kohtaan. Henkilöstön ja opiskelijoiden tehtävänä on vain hyväksyä muutokset. Tutkimuksen tuottaman rakennemuutosten epäonnistumisskenaarion mukaisesti yhteiskunnallinen vaikuttaminen olisi parhaimmillaan pienissä akateemisissa yksiköissä toteutuneena. Onnistumisskenaarioitakin kohdattiin, mutta niidenkin kohdalla koettiin, että johtamisessa olisi pitänyt tapahtua muutos, eli johtaminen olisi lähtenyt ruohonjuuritasolta, ylhäältä alas johtamisen sijaan (Roth ym. 2018). Korkeakoulutuksen tulevaisuus ei ole akateemisten organisaatioiden mahdollisimman tehokkaan hallinnollisen organisoinnin varassa, vaan varaa kykyyn luoda arvostuksen ja luottamuksen ilmapiiriin (Coates 2009).

Suomen korkeakoulujen alueelliset ja hallinnolliset muutokset ovat näkyvissä tutkimusten ja julkaisujen mukaisesti hallinnollisten ja koulutuksen palveluiden keskittämisenä. Vuonna 2004 Suomessa oli 31 ammattikorkeakoulua, 20 yliopistoa ja yksi sotilaskorkeakoulu. SVT:n vuoden 2020 tilastojen mukaan vuonna 2019 ammattikorkeakouluja oli enää 24 ja yliopistoja 13. Näiden lisäksi on yksi sotilaskorkeakoulu. Tuorein hallinnollinen fuusio tapahtui vuonna 2020, kun Lahden ammattikorkeakoulu (opiskelijamäärä 5211) ja Saimaan ammattikorkeakoulu (Lappeenranta, opiskelijamäärä 3315) yhdistyivät (SVT 2020) ja tilalle muodostui uusi Lab-ammattikorkeakoulu, jolla on kampukset Lahdessa ja Lappeenrannassa.

3.3 Lukio valmistamassa korkeakouluopiskelijoita

Suomalaisen koulutusjärjestelmän lähtökohtia on koko ikäluokan kouluttaminen. Tavoite on siis se, että jokainen yksilö kouluttautuisi niin pitkälle kuin mahdollista. Koulujen ja oppilaitosten järjestämä opinto-ohjaus on perinteisesti mielletty keinoksi saavuttaa tämä tavoite (Jahnukainen ym. 2019).

Vasalammen ja Salmela-Aron (2014) mukaan koulutukseen hakeutuminen ja ammatinvalinta ovat tärkeitä kehitystehtäviä nuoruudessa. Opintopolku sen siirtymineen seuraavalle koulutusasteelle on haasteellinen vaihe. Erityisesti siirtymävaiheet ovat kriittisiä, kun opiskeluympäristö, opiskelukyky, koulumotivaatio ja mahdollisesti paikkakunta vaihtuvat. Lukio on mielletty nuorten opiskelijoiden reittinä kolmannen asteen opintoihin, etenkin yliopistotason koulutukseen. Tämä siirtymä lukiosta kolmannelle asteelle on Suomessa todettu monelle nuorelle hyvin kuormittavaksi, koska kilpailu opiskelupaikoista on kovaa jokaisessa yliopistossa. Korkeakoulujen hakijamäärään nähden pieni opiskelijoiden sisäänottoprosentti johtaa monen nuoren kohdalla esimerkiksi välivuosiin opiskelusta, tai moni joutuu tekemään koulutussuuntautumisessa kompromisseja. Koulutuksen siirtymävaiheessa lukioilla on tärkeä tehtävä ohjata opiskelijaa löytämään näiden ympäristötekijöiden, kilpailun ja kompromissien keskeltä sopiva, motivoiva ala sillä tavalla, että prosessin kuormittavuus olisi opiskelijan kannalta mahdollisimman pientä. Tätä tehtävää suorittaa lukioissa opinto-ohjaus.

3.3.1 Lukion opinto-ohjaus

Opinto-ohjauksen tehtävä on tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana ja huolehtia, että opiskelijalle karttuu sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee erilaisissa siirtymä- ja muutostilanteissa, kuten siirtyessään jatko-opintoihin, työelämään ja kohti täysivaltaista ja aktiivista yhteiskunnan jäsenyyttä (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015: 240-242). Vuoden 2015 lukion opetussuunnitelmaan on kirjattu myös, että opinto-ohjauksen tulee olla monipuolista tarjoamalla luokkamuotoista-, pienryhmä- ja henkilökohtaista ohjausta. Henkilökohtaisessa ohjauksessa opiskelijalla tulee olla mahdollisuus keskustella kaikista kysymyksistä, esimerkiksi urasuunnitelmiin ja jatko-opintoihin liittyen. Opinto-ohjauksen tavoitteena on, että opiskelija suunnittelee lukio-opintojaan ja tekee valintojaan siten, että hänellä on valmiudet hakeutua jatko-opintoihin välittömästi lukio-opintojen jälkeen. Opiskelijaa tuetaan tässä suunnittelussa ja suunnitelmien päivityksessä.

Siirtymäprosessit koulutusasteelta toiselle ovat opiskelijoille haastavia vaiheita, ja näissä vaiheissa on vaara syrjäytyä opintopolulta, ja yhteiskunnan piiristä. Tämän vakavan seikan takia ohjauksessa tulisi siirtyä ratkaisusuuntautuneeseen näkökulmaan, ja ohjauksen tulisi olla asiakas- eli opiskelijälähtöistä. Ongelmien sijaan ohjaustilanteissa tulisi keskittyä ratkaisun löytämiseen (Helander 2005). Ohjauksen ratkaisusuuntautuneisuus auttaa yksilöä kokemaan vahvistavaa osallisuutta.

Opetushallituksella on ollut jo 2000-luvun alkupuolelta lähtien tavoitteena kehittää opinto-ohjausta siihen suunnatulla hankkeella. Kehityksen taustalla on opetushallituksen teettämä kysely vuodelta 2002, jonka mukaan lukio-opiskelijat pitivät tiedonsaantia jatko-opinnoista kohtalaisina, tai melko hyvinä. Nimenomaan siirtymävaiheessa tietoa saatiin paremmin yliopistoista kuin ammattikorkeakouluista. Kaupunkien lukioissa ja maaseutulukioissa opinto-ohjauksen saatavuus on koettu paremmaksi kuin taajamakuntien lukioissa, mutta tarvittaessa henkilökohtaista ohjausta on saatu helposti kaikissa lukioissa (Numminen 2002. 5.5.6).

Lukio-opiskelijat ovat kokeneet henkilökohtaisen opinto-ohjauksen merkittäväksi ja positiiviseksi asiaksi. Kahdenkeskeiset keskustelut opinto-ohjaajan kanssa yksilökohtaisista mielenkiinnon kohteista jatko-opiskelupaikkojen suhteen on koettu erityisen positiivisina. Kokonaisvaltaiseen opinto-ohjaukseen liittyen lukio-opiskelijat mainitsivat tärkeäksi elementiksi opinto-ohjaajan kyvyn kuunnella opiskelijan huolia ja vaihtaa kuulumisia, opintoihin liittyvien asioiden lisäksi. Opinto-ohjaajan sosiaaliset taidot ja esimerkiksi empaattisuus on koettu tärkeäksi osaksi positiivista ohjauskokemusta. Luokkamuotoinen opinto-ohjaus jakaa mielipiteitä opiskelijoiden keskuudessa. Osa on sitä mieltä, että oppitunnit ovat tylsiä ja turhia, mutta osa pitää niitä hyödyllisinä ja mielenkiintoisina. Suurin osa haastatelluista koki, ettei oppitunneilla käsitelty opiskelijoiden mielenkiinnonkohteita. Tällaisiin tuntemuksiin vaikuttaa esimerkiksi yksittäisen opiskelijan tietoisuus tai tiedottomuus siitä, mihin aikoo suuntautua lukion jälkeen (Fredriksson 2013).

Tuijulan (2019) mukaan lukio-opiskelijat olivat vuonna 2017 pääsääntöisesti tyytyväisiä opinto-ohjauksen eri osa-alueisiin: koulutusvalintoihin, ainevalintoihin ja ylioppilaskirjoituksiin. 2019 tulokset ovat olleet samansuuntaisia, tyytyväisyyden ollessa melko vahvaa saatua ohjausta kohtaan. Esimerkiksi: 51 prosenttia naisista ja 62 prosenttia miehistä kokivat henkilökohtaisen opinto-ohjauksen jatko-opintoihin liittyen onnistuneeksi.

3.3.2 Tähtäimessä ylioppilaskirjoitukset

Ylioppilaskirjoitukset päättävät lukio-opiskelijoiden työurakan, mutta niillä on merkitystä muutenkin kuin abiturientin valmistumisen kannalta. Ylioppilaskirjoitusten tuloksilla on ollut eri aikoina erilainen rooli kolmannen asteen koulutuksen hakuprosessissa, ja niiden merkityksestä on ollut paljon julkista keskustelua, etenkin siksi, että niiden merkitys näyttäisi kasvavan.

Utraisen (2011) mukaan kasvavat opiskelija- ja hakijamäärät pakottavat korkeakouluja käyttämään opiskelijavalinnoissaan erilaisia karsintamenetelmiä. Yliopistoissa käytäntönä on, että opiskelija valitaan ylioppilastodistuksen, pääsykokeen, tai molempien perusteella. Vuonna 2001 pelkän todistuksen pohjalta opiskelijoita valitsi vain 21 prosenttia hakukohteista. Kustannustehokkuus ja valintajärjestelmän keventäminen ovat pelkkään ylioppilastodistukseen pohjautuvan haun taustalla, mutta todistukset ilmaisevat hyvin myös hakijan yleistä koulutettavuutta.

Vuoden 2015 ylioppilaskirjoitusten ja korkeakouluhakujen perusteella opiskelijan korkeakouluun valituksi tulemista, ja mahdollisia koulutusaloja määrittää oppiaineista eniten pitkän oppimäärän matematiikka ja siinä menestyminen ylioppilaskirjoituksissa. Matematiikka, fysiikka ja kemia yhdistettynä äidinkieleen ja pitkän oppimäärän englantiin ylioppilaskirjoituksissa selittävät esimerkiksi Oulun yliopiston opiskelijoiden lukiotaustasta 45 prosenttia (Pursiainen, Rusanen & Partanen 2016).

Ylioppilaskirjoituksilla ja niissä suoritetuilla tietyillä oppiaineilla on siis kasvava merkitys korkeakoulujen opiskelijavalintojen selittäjänä. On argumentoitu, että ylioppilaskirjoitusten kertaluontoisuus ja epäonnistumisen mahdollisuus asettavat hakijoita haastaviin tilanteisiin. Ylioppilaskirjoituksiin valitaan yhä enemmän aineita, ja arvostatavoitteet ovat korkealla. Tällainen toiminta ja tietoisuus ylioppilaskirjoitusten tulosten merkityksestä lisäävät opiskelijoiden paineita suoriutumisesta. Näiden seikkojen takia valintakokeita ja soveltuvuuskokeita eri aloille pidetään yhä tärkeinä (Utrainen 2011). Opetusministeriö tukee siirtymistä pääsykokeiden ja ylioppilaskirjoitusten yhteiskäytöstä ainoastaan ylioppilaskirjoitusten perusteella tehtävään opiskelijavalintaan. Vuoden 2016 lausunnossaan opetusministeriö toteaa, että korkeakoulujen on otettava käyttöön tehokas valintatapa, joka on tasavertainen, eikä vaadi opiskelijoilta pitkää valmistautumista (Opetusministeriö 2016: 11).

Nikulaisen (2019) mukaan todistusvalintaa on kritisoitu esimerkiksi sen takia, että tietyille aloille hakevista opiskelijoista ei pystytä arvioimaan esimerkiksi heidän sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitojaan (Ahola & Kokko 2001). Ainoana valintakriteerinä ylioppilaskirjoituksista tulisi yhä vahvemmin korkean panoksen testi, joka saattaa lisätä tällaisiin testeihin liittyviä haittoja, kuten testissä huijaamista. Korkean panoksen testit voivat myös johtaa esimerkiksi opetussuunnitelman kaventumiseen, mikä taas voi johtaa opiskelijoiden kognitiivisten prosessien kaventumiseen, kun opiskelua räätälöidään yhä enemmän yhtä tarkoitusta, tässä tapauksessa ylioppilaskirjoituksia varten (Berliner 2011).

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Kyselytutkimus ja aineiston hankintaprosessi

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin kyselyn avulla. Kyselyitä suunnitellaan tuottamaan statistiikkaa kohdepopulaatioista, joiden ominaisuuksia tarkastellaan annettujen vastausten perusteella. Kyselymetodologialla on tavoitteena minimoida datassa olevan virheen määrä. Kyselytutkimuksessa ominaista on se, että osallistujat vastaavat kysymyksiin, ja näitä vastauksia käytetään kuvaamaan kokemuksia, mielipiteitä ja muita vastaajien ominaisuuksia (Fowler, Jr. 2013: 2).

Kyselyä varten valittiin aluksi kuusi lukiota eri kokoisista kaupungeista eri puolilta Suomea ja kyselyn edetessä vastauksia saatiin vielä seitsemännestä lukiosta. Eri kokoiset kaupungit jaettiin kolmeen luokkaan: pienet-, keskisuuret-, ja suuret kaupungit, ja näitä kaupunkien kokoluokkia tarkastellaan tuloksissa. Kaupungit on jaettu asukaslukunsa perusteella selkeisiin kokoluokkiin, ja tässä kokoluokkien määrittelyssä on sovellettu Suomen ympäristökeskuksen kuvausta taajamatyypeistä (Helminen ym. 2016:3.1, 2018: 3).

Tutkimussuunnitelma esiteltiin lukioden rehtoreille ja opinto-ohjaajille, minkä jälkeen tarvittaessa hankittiin kaupunkikohtainen tutkimuslupa. Kyselylomakkeeseen vastaamiseen tarvittavat linkit lähetettiin lukioden yhteyshenkilöille, kun tutkimuslupa myönnettiin, ja yhteyshenkilöt (rehtorit ja opinto-ohjaajat) välittivät linkit opiskelijoille. Kysely suoritettiin verkkokyselynä Google Forms-formaatissa anonyyminä. Kysely toteutettiin tammi-helmikuussa 2021. Lopullisessa aineistossa on vastauksia kuudesta eri kaupungissa sijaitsevasta lukiosta: kaksi lukiota suuresta kaupungista, yksi lukio keskisuuresta kaupungista ja kolme pienestä kaupungista. Kyselyn suuret kaupungit ovat Tampere ja Oulu, keskisuuri kaupunki Kajaani ja pienet kaupungit Haapajärvi, Kiuruvesi, sekä Posio. Vastauksia saatiin seuraavan taulukon mukaisesti.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet kaupunkikokoluokittain

Kaupunkikokoluokka	Vastauksia	Prosenttiosuus
Keskisuuri	153	50,7
Pieni	51	16,9
Suuri	98	32,5
Yhteensä	302	100

Kyselyssä kartoitettiin aluksi vastaajien oppilaitos, vuosikurssi, ikä ja sukupuoli. Oppilaitos siksi, että vastaaja voitaisiin sijoittaa tiettyyn kaupunkikokoluokkaan lukion sijaintikaupungin perusteella. Kysymyksillä 1., 2., ja 4. selvitettiin vastaajien tietoisuutta kaupunkinsa korkeakoulutarjonnasta. Vastaukset tehtiin valitsemalla ”kyllä”, ”ei” tai ”en tiedä”. Kysymyksillä 3., 5., 6. ja 8. selvitettiin vastaajien motivaatiota kolmannelle asteelle siirtymiseen. Näihin kysymyksiin vastattiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1=ei motivaatiota - 5=suuri motivaatio) kysymyksien 1., 2. ja 4. vastausten perusteella. Kysymykseen 7. vastattiin, jos vastaajalla ei ollut tietoa korkeakoulutarjonnasta, ja kertoi, kuinka helposti korkeakoulutarjonnasta on löytää tietoa. Vastausvaihtoehdot: ”helposti”, ”jokseenkin helposti” ja ”tiedon löytäminen on vaikeaa”. Kysymyksillä 9. ja 10. selvitettiin, kuinka tärkeäksi korkeakoulutus koetaan. Vastaukset annettiin viisiportaisella Likert-asteikolla (1=ei lainkaan tärkeä – 5=erittäin tärkeä). Kysymykset 11. ja 12. kartoittavat vastaajien tulevaisuuden suunnitelmia lukiosta valmistumisen jälkeen, esimerkiksi työelämään, tai jatko-opintoihin siirtyminen. Kysymyksillä 13., 14. ja 15. selvitettiin vastaajien mielipidettä Suomen korkeakouluverkon kattavuudesta, sekä (opiskelu)kaupunkien vetovoimatekijöistä, ja vastaajat kertoivat perustellut mieltymyksensä tiettyihin kaupunkeihin. Kyselylomakkeesta tehty tekstimuotoinen versio löytyy liitteestä

4.2 Tutkimusmenetelmät ja aineiston käsittely

Tässä tutkimuksessa aineiston analysointiin käytetään pääasiassa kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. Osa kyselyn kysymyksistä oli avoimia, joihin vastaaja sai muotoilla haluamansa sanallisen vastauksen. Näiden avointen kysymysten kohdalla käytetään myös kvalitatiivisia menetelmiä, koska vastauksia pitää tulkita. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa pyritään objektiivisuuteen, eli tutkimuksen aineisto on tutkijasta riippumaton. Tutkittavat muuttujat on luokiteltu, järjestelty ja luokiteltu eri mitta-asteikoille. Myös vastaajien määrä (302) täyttää kvantitatiivisen tutkimuksen vaatimuksen (Vilkka 2007).

Google Forms-lomakkeella kerätty aineisto siirrettiin Excel-ohjelmaan, jossa sille tehtiin tarvittavat muokkaukset: annetuista vastauksista piti poistaa virheellistä tietoa, tai vastaajan nimen sisältäneet vastaukset ja kaupunkien nimien tilalle vaihdettiin kaupunkikokoluokkaa esittävä nimi. Excel-tiedosto siirrettiin SPSS tilasto-ohjelmaan, missä sille tehtiin tutkimuskysymyksiin liittyviä testejä, sekä muita kiinnostavia ja tarpeellisia testejä.

5 Tulokset

Lopullinen kyselytutkimuksen aineisto koostui kuuden lukion opiskelijoiden vastauksista. Pienten kaupunkien lukioita oli kolme, suurten kaupunkien lukioita kaksi ja keskisuurten kaupunkien lukioita yksi. Vastanneista suurin osa oli 18-vuotiaita (87,1 %) ja 19-vuotiaita (12,6 %). Vastanneista kolmannen vuosikurssin opiskelijoita oli 92,4 prosenttia ja neljännen vuosikurssin opiskelijoita 7,6 prosenttia. Naisten osuus vastanneista oli 69,5 prosenttia ja miesten osuus 30,5 prosenttia. Yhteensä vastauksia saatiin siis 302 kappaletta. Edellä mainitut jakaumat taulukossa 2.

Taulukko 2. Vastanneiden ikä-, vuosikurssi- ja sukupuolijakauma

Ikä	Lukumäärä	Prosenttiosuus
17	1	0,3
18	263	87,1
19	38	12,6
Yhteensä	302	
Vuosikurssi		
3.	279	92,4
4.	23	7,6
Yhteensä	302	
Sukupuoli		
Mies	92	30,5
Nainen	210	69,5
Yhteensä	302	

Kyselyn alussa kartoitettiin abiturienttien tietoisuutta oman alueensa korkeakouluopinto-tarjonnasta. Kotikaupungilla viitattiin kyselyssä sen ohjeistuksen mukaan kaupunkiin, jossa opiskelija suorittaa toisen asteen opintoja. Taulukosta 3. selviää, että abiturientit olivat hyvin tietoisia kotikuntansa korkeakoulutarjonnasta, sillä vastaajista vain 3 prosenttia ei tiennyt, onko kotikunnassa mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja. Kun tiedusteltiin tietoisuutta vastaajaa kiinnostavasta alasta/opintolinjasta, niin epätietoisuus oli hieman suurempaa ”en tiedä”-vastausten osuuden ollessa 8,9 prosenttia.

Taulukko 3. Abiturienttien tietoisuus alueen korkeakoulutarjonnasta

Onko Kotikunnassasi mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja?	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Ei	47	15,6
En tiedä	9	3,0
Kyllä	246	81,5
Yhteensä	302	

Onko kotikunnassasi mahdollista opiskella sinua kiinnostavaa alaa korkeakoulussa?	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Ei	177	58,6
En tiedä	27	8,9
Kyllä	98	32,5
Yhteensä	302	

Abiturienttien tietoisuus kotikuntien korkeakoulumahdollisuuksista oli kyselyn perusteella hyvällä tasolla.

Taulukko 4. Tiedon saanti korkeakouluopinnoista

Kun korkeakoulutarjonnasta ei tiedetä: löydätkö korkeakoulutarjonnasta halutessasi helposti tietoa?	Lukumäärä	Prosenttiosuus
Helposti	15	46,9
Jokseenkin helposti	17	53,1
Tiedon löytäminen on vaikeaa	0	0
Yhteensä	32	

Kehitystä on kuitenkin hyvä jatkaa, ja opinto-ohjauksen asemaa on edelleen hyvä vahvistaa, jotta opiskelijat löytävät mahdollisimman sujuvasti itselleen sopivan alan. Tähän henkilökohtainen opinto-ohjaus on hyvä keino. Tarvetta henkilökohtaiselle opinto-ohjaukselle on tämänkin kyselyn perusteella 39 vastaajaa (12,9 prosenttia) ei tiennyt, tai ei ollut suunnitellut, mihin siirtyy lukiosta valmistumisen jälkeen. Tätä ilmiötä ei voida selittää tämän kyselytutkimuksen perusteella opinto-ohjauksella, koska se on koettu taulukon 4. perusteella hyväksi. Epätietoisuus siirtymisessä seuraavaan elämänvaiheeseen voi johtua esimerkiksi vain siitä, ettei vastaajat ole vielä löytäneet itseä kiinnostavaa alaa, johon tähdätä opinnoilla tai työnhauulla.

Kyselyssä selvitettiin siis myös sitä, aikovatko abiturientit siirtyä lukio-opintojen jälkeen jatko-opintoihin, työelämään, mahdollisesti uudelleen toisen asteen koulutukseen, vai jotain muuta. Korkeakoulutuksella on suuri suosio, sillä yhteensä 76,1 prosenttia vastauksista sisälsi kolmannen asteen opinnot. Näistä 230:sta vastaajasta 46 on suunnitellut työskentelevänsä opintojen ohella. Seitsemän vastaajaa valitsi vaihtoehdot ”opiskelemaan

kolmannelle asteelle” ja ”jotain muuta”. Jotain muuta pyydettiin selittämään lyhyesti sanallisesti, ja näistä seitsemästä vastaajasta pääosa aikoi suorittaa varusmiespalveluksen, jonka jälkeen he aikovat siirtyä korkeakouluopintoihin. ”Jotain muuta”-vastauksia selitettiin pääasiassa varusmiespalveluksen suorittamisella ja työskentelyllä, sekä välivuodella ja matkustelulla.

Taulukko 5. Siirtyminen lukiosta valmistumisen jälkeen

	Lukumäärä	Prosenttiosuus
en tiedä/en ole vielä suunnitellut	39	12,9
jotain muuta	20	6,6
opiskelemaan kolmannelle asteelle	177	58,6
opiskelemaan kolmannelle asteelle, jotain muuta	7	2,3
opiskelemaan kolmannelle asteelle, työelämään	46	15,2
opiskelemaan toiselle asteelle	2	0,7
opiskelemaan toiselle asteelle, työelämään	3	1,0
työelämään	8	2,6
Yhteensä	302	100,0

Kolmannen asteen opintoihin suuntautuvilta kysyttiin seuraavaksi, aikovatko he suunnata opintonsa yliopistoon, ammattikorkeakouluun, vai ovatko molemmat vaihtoehtona. Tämän lisäksi tiedusteltiin olisiko opiskelu mahdollista jollain tietyllä, vai useammalla alalla. Taulukon 6. perusteella yliopisto on suosittu 64,3 prosentilla. Korkeakouluihin hakeutuvien kohdalla seuraavan taulukon perusteella opinto-ohjaus on myös onnistunut hyvin, sillä 73,5 prosenttia ovat suuntautumassa tietoisesti jollekin tietylle alalle. ”Ei tiettyä alaa”-vaihtoehto ei myöskään sulje pois sen mahdollisuutta, että vastaajalla olisi useampi tätä kiinnostava ala hakukohteena.

Taulukko 6. Suuntautuminen korkeakoulujen ja alojen välillä

Jos vastattiin ”opiskelemaan kolmannelle asteelle”: suuntautuuko hakeutuminen yliopistoon, ammattikorkeakouluun vai molempiin?		
	Lukumäärä	Prosenttiosuus
ammattikorkeakouluun	34	14,8
molempiin	48	20,9
yliopistoon	148	64,3
Yhteensä	230	100,0
Jos vastattiin ”opiskelemaan kolmannelle asteelle”: haetko ensisijaisesti tietylle alalle, vai olisiko opiskelu mahdollista usealla alalla?		
	Lukumäärä	Prosenttiosuus
ei tiettyä alaa	61	26,5
tietty ala	169	73,5
Yhteensä	230	100,0

5.1 Motivaatio ja suhtautuminen korkeakoulutukseen kaupunkikokoluokittain

Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä selvitettiin abiturienttien motivaatiota siirtyä kolmannen asteen opintoihin. Taulukon 5. perusteella suurin osa aikoo hakeutua kolmannen asteen opintoihin, mutta tässä kyselyn osiossa keskityttiin tarkemmin motivaatioon. Abiturientit vastasivat motivaatioon liittyviin kysymyksiin viisiportaisella Likertin asteikolla: 1 = ei motivaatiota, 5 = suuri motivaatio. Kysymykset jaettiin kolmeen kategoriaan ja niihin vastattiin sen perusteella, millainen korkeakoulutarjonta vastaajan kotikunnassa oli. Motivaatio-asteikon tarkemmat selitteet liitteissä.

Keskisuurten ja suurten kaupunkien abiturienteja vastasi motivaatiokysymykseen, kun heidän kotikunnassaan oli tarjolla korkeakoulutusta, ja kiinnostavan alan opintoja. Tähän kysymykseen vastanneilla on taulukon 7. perusteella korkein motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin keskiarvon ollessa 4,29. Myös vaihtelu keskiarvon ympärillä on keskihajonnan perusteella muihin motivaation tunnuslukuihin verrattuna pienintä. Tilastollisessa käsittelyssä ilmeni myös se, että edellisten ryhmien vastauksien minimiarvo on 1 ja tämän vastaajaryhmän minimiarvo on 2.

Taulukko 7. Vastaajan motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, kun kotikunnassa on mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja ja vastaajaa kiinnostavaa alaa

Kotikunnassa on mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja ja vastaajaa kiinnostavaa alaa			
	Vastauksia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin?	98	4,29	0,825

Seuraavassa kysymyksessä poistettiin opintotarjonnan olosuhteiden erot eri kaupunkikokoluokkien abiturienttien väliltä. Edelleen mitattiin motivaation määrää viisiportaisella Likertin asteikolla, mutta nyt kysyttiin yleistä motivaatiota, jos opintotarjonnan olosuhteita, eli vallitsevaa kotikunnan tarjontaa, ei oteta huomioon. Tässä kysymyksessä kaupunkikokoluokkien vertailu oli helpointa, koska edellisissä taulukoissa 6. ja 7. vastauksia oli sekä keskisuurten, että suurten kaupunkien abiturienteilta.

Taulukosta 8. selviää, että yleinen motivaatio korkeakouluopintoihin siirtymiseen on suurin pienten kaupunkien abiturienteilla, toiseksi suurin suurten abiturienteilla ja pienin keskisuurten kaupunkien abiturienteilla. Erot keskiarvoissa ovat pieniä kaikkien luokkien keskiarvojen ollessa suurempia kuin neljä. Arvojen vaihtelu keskiarvojen ympärillä on pienintä

suurten kaupunkien abiturienttien vastauksissa ja suurinta keskisuurten kaupunkien abiturienttien vastauksissa. Yleinen motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin on kohtalaisen suuri tai suuri.

Taulukko 8. Vastaajien motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta, kaupunkikokoluokittain

Kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta?		
Kaupunkikokoluokka	Tunnuslukuja	Statistiikka
Pieni	Keskiarvo	4,24
	Keskihajonta	0,907
Keskisuuri	Keskiarvo	4,03
	Keskihajonta	1,082
Suuri	Keskiarvo	4,20
	Keskihajonta	0,849

Yleistä suhtautumista korkeakoulutusta kohtaan selvitettiin kahdella kysymyksellä, joissa kysyttiin kuinka tärkeänä abiturientit pitävät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta, sekä yleisesti yhteiskunnan kannalta. Näihin kysymyksiin vastattiin viisiportaisella Likertin asteikolla, 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä. Suhtautumis-asteikon tarkemmat selitteet liitteissä. Yhteiskunnan kannalta tärkeimpänä korkeakoulutusta piti pienten kaupunkien abiturientit, toiseksi korkein keskiarvo on suurten kaupunkien abiturienteilla, ja pienin keskisuurten kaupunkien abiturienteilla. Keskiarvojen perusteella korkeakoulutus koettiin yhteiskunnan kannalta tärkeänä, tai erittäin tärkeänä. Huomionarvoista on vastausten minimiarvojen vaihtelu arvoilla yksi-kolme.

Henkilökohtaiselta kannalta tarkasteltuna korkeakoulutusta piti tärkeimpänä suurten kaupunkien abiturientit, toiseksi korkein keskiarvo on pienten kaupunkien abiturienteilla ja pienin keskisuurten kaupunkien abiturienteilla. Keskiarvojen perusteella korkeakoulutus koettiin vastaajien henkilökohtaiselta kannalta tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Nämä tulokset on esitetty taulukossa 9.

Taulukko 9. Suhtautuminen korkeakoulutukseen kaupunkikokoluokittain

Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta Suomessa?		
Kaupunkikokoluokka	Tunnuslukuja	Statistiikka
Pieni	Keskiarvo	4,53
	Keskihajonta	0,703
	Vaihteluväli	3
Keskisuuri	Keskiarvo	4,36
	Keskihajonta	0,792
	Vaihteluväli	4
Suuri	Keskiarvo	4,47
	Keskihajonta	0,692
	Vaihteluväli	2
Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta?		
Kaupunkikokoluokka	Tunnuslukuja	Statistiikka
Pieni	Keskiarvo	4,37
	Keskihajonta	0,894
	Vaihteluväli	4
Keskisuuri	Keskiarvo	4,31
	Keskihajonta	0,968
	Vaihteluväli	4
Suuri	Keskiarvo	4,50
	Keskihajonta	0,736
	Vaihteluväli	3

5.2 Abiturienttien näkemys korkeakouluverkon kattavuudesta ja sen vaikutuksesta motivaatioon siirtyä korkeakouluopintoihin

Abiturienttien näkemyksiä korkeakouluverkon kattavuudesta selvitettiin kysymällä, pitäisikö korkeakouluverkon laajuutta supistaa, laajentaa, vai onko nykyinen tarpeeksi kattava? Tämän kysymyksen vastaukseen pyydettiin sanallista perustelua kysymyksen toisessa osassa. Taulukosta 10. selviää, että suurin osa abiturienteista, 66,2 prosenttia, on sitä mieltä, että nykyinen korkeakouluverkko on tarpeeksi kattava. Tätä perusteltiin esimerkiksi sillä, että suurissa kaupungeissa on sekä ammattikorkeakouluja, että yliopistoja ja keskikokoisissakin kaupungeissa on ammattikorkeakouluja. Taloudellisesti ajateltuna korkeakoulujen rakentaminen pienille paikkakunnille ei olisi järkevää, koska ne eivät luultavasti menestyisi. Eräs vastaajista totesi, että Suomen kilpailuetuna laadukas koulutus toteutuisi parhaiten nykyisellä korkeakouluverkolla, koska liika laajentaminen heikentäisi mahdollisesti laatua. Toinenkin vastaaja totesi resurssien tehokkaamman käytön toteutuvan, kun ne suunnataan nykyiseen tarjontaan. Nykyistä korkeakouluverkkoa tarpeeksi laajana pitävien joukossa korostui sellaiset perustelut, joissa ei varsinaisesti otettu kantaa kysymykseen, vaan todettiin esimerkiksi omien mielenkiinnon kohteiden tarjonnan olevan hyvä, tai yksinkertaisesti nykyistä

korkeakouluverkkoa vaan pidettiin tarpeeksi kattavana. Myös moni näin vastannut jätti vastauksensa perustelematta, sillä 32 näistä vastauksista oli perustelemattomia, ja huomattava määrä vastauksista oli perusteltu lyhyesti esimerkiksi ”hyvä”, ja ”nykyinen on hyvä”.

Nykyistä korkeakouluverkkoa tarpeeksi kattavana pitäneistä osa oli perusteluissa jopa sitä mieltä, että tarjontaa on siinä määrin paljon, että henkilökohtaisella tasolla tulee vaikeuksia päättää, mille alalle suuntautuu. Tällaisia vastauksia oli myös niiden kymmenen vastaajan joukossa, joiden mielestä korkeakouluverkkoa pitäisi supistaa. Perustelemattomia vastauksia oli myös supistamisen kannalla olleissa, mutta eräs vastaaja tarttui myös taloudellisuuden ajatukseen. Hänen mielestään monet korkeakoulut tuhlaavat yhteiskunnan resursseja nollatieteellisellä tutkimuksella. Tämä heikentää korkeakoulutuksen laatua ja tutkinnon arvoa. Koulutukseen kohdistetut taloudelliset resurssit olisi hyvä kohdistaa tukemaan esimerkiksi tiettyjä yliopistoja.

Korkeakouluverkon laajentamisen kannalla oli 82 vastaajaa (27,2 prosenttia). Näistä vastauksista perustelemattomia oli yhdeksän, ja muutamissa vastauksissa perustelu oli hyvin kapeaa. Tämän kategorian vastauksista löytyi kuitenkin huomattava määrä vahvasti perusteltuja vastauksia. Monissa perusteluissa korostui se, että nykyisillä sisäänottomäärillä korkeakouluihin on vaikea päästä, esimerkiksi korostuneiden ylioppilaskirjoitusten tulosten takia. Useassa vastauksessa tuli esiin myös se seikka, että tulevaisuuden uravaihtoehdot muuttuvat, ja ”harvinaisia” aloja voisi olla enemmän tarjolla. Näihin tarpeisiin tulisi vastata uudella koulutuksella. Kaksi vastaajaa ottaa kantaa koulutuksen saavutettavuuteen, etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Laajemmalla korkeakouluverkolla madallettaisiin kynnystä hakeutua jatko-opintoihin, kun kotipaikkakunnalta ei tarvitse muuttaa niin kauas. Myös syrjäytymistä voitaisiin ehkäistä tällä tavalla. Yksi laajentamisen kannalla ollut vastaaja perusteli vastaustaan sillä, että suomalainen korkeakoulu on erittäin arvostettu myös maailmalla, joten paremmalla markkinoinnilla voidaan luoda tarvetta myös alueille, joissa aikaisemmin ei ole ollut korkeakouluja, tai määrä on vähäinen. Korkeakoulujen tulee kehittyä myös tulevaisuudessa, ja tämä tarkoittaa mahdollisuuksien laajentamista, tai vähintään samalla tasolla pitämistä. Myös muuttotappiokuntien kärsiminen nuorten poismuutosta nostettiin esille perusteluissa.

Kymmenen vastaajaa valitsi sekä vaihtoehdon laajentaa, että nykyinen on tarpeeksi kattava. Nämä vastaajat perustelivat vastaustaan muun muassa sillä, että nykyisestä tarjonnasta löytyy tarpeeksi vaihtoehtoja, mutta suurempi tarjonta ei ole huono asia.

Taulukko 10. Abiturienttien näkemys korkeakouluverkon kattavuudesta

Pitäisikö korkeakouluverkon kattavuutta mielestäsi supistaa, laajentaa, vai onko nykyinen tarpeeksi kattava?		
	Lukumäärä	Prosenttiosuus
laajentaa	82	27,2
laajentaa, nykyinen on tarpeeksi kattava	10	3,3
nykyinen on tarpeeksi kattava	200	66,2
supistaa	10	3,3
Yhteensä	302	100,0

Kaupunkikokoluokittain vertailtuna näkemykset korkeakouluverkon kattavuudesta olivat kohtalaisen samansuuntaiset pienien- ja keskisuurien kaupunkien kohdalla. Pienissä kaupungeissa laajentamisen kannalla on 31,4 prosenttia vastaajista, 62,7 prosenttia pitää nykyistä tarpeeksi kattavana ja 5,9 prosenttia on supistamisen kannalla. Keskisuurissa kaupungeissa laajentamisen kannalla on 30,1 prosenttia vastaajista, 63,4 prosenttia pitää nykyistä tarpeeksi kattavana, 2,6 prosenttia on supistamisen kannalla ja 3,9 prosenttia vastasi ”laajentaa, nykyinen on tarpeeksi kattava”.

Suurien kaupunkien abiturienttien vastaukset poikkesivat hieman pienten ja keskisuurten kaupunkien abiturienttien vastauksista. 20,4 prosenttia vastaajista on laajentamisen kannalla, 72,4 prosenttia on sitä mieltä, että nykyinen on tarpeeksi kattava, 3,1 prosenttia on supistamisen kannalla ja 4,1 prosenttia vastasi ”laajentaa, nykyinen on tarpeeksi kattava”. Pienten ja keskisuurten kaupunkien abiturientit olivat siis useammin sitä mieltä, että korkeakouluverkkoa pitäisi laajentaa, kuin suurten kaupunkien abiturientit. Suurten kaupunkien abiturientit taas olivat useimmin sitä mieltä, että nykyinen korkeakouluverkko on tarpeeksi kattava. Isoin osuus supistamisen kannalla olevista on pienten kaupunkien abiturienteissa ja pienin keskisuurten kaupunkien abiturienteissa. Näistä taulukko liitteissä.

Taulukko 11. Vastaajan motivaatio siirtyä kolmannen asteen opintoihin, kun kotikunnassa ei ole mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja

Kotikunnassa ei ole mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja			
	Vastauksia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos kotikunnassasi olisi niitä tarjolla?	46	3,33	1,136
Kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos lähikunnassa/-kunnissa olisi niitä tarjolla?	46	3,72	0,861

Taulukon 11. selvittämään kysymykseen vastasi korkeakoulutarjonnasta tietoiset pienten kaupunkien abiturientit, joiden kotikunnassa ei ole korkeakouluopintoja tarjolla. Yksi vastaaja jätti tämän kysymyksen motivaatiokohdan tyhjäksi. Jos korkeakoulutarjontaa olisi koti- tai lähikunnassa vastaajien motivaatio on keskiarvon perusteella kohtalaisen suuri. Mielenkiintoista on se, että lähikunnassa sijaitsevaa korkeakoulutarjontaa kohtaan motivaatio olisi suurempi, kuin korkeakouluihin kotikunnassa.

Seuraavaksi selvitettiin, kuinka suuri motivaatio abiturienteilla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos heidän koti- tai lähikunnassaan oli tarjolla vastaajaa kiinnostavan alan koulutusta. Tähän kysymykseen vastattiin, jos kotikunnassa oli tarjolla korkeakoulutusta, mutta ei vastaajaa kiinnostavaa alaa. Kysymykseen vastasi keskisuurten ja suurten kaupunkien abiturientteja. Taulukosta 12. selviää, että motivaatio siirtyä kolmannen asteen koulutukseen olisi kohtalaisen suuri, jos kiinnostavan alan ollessa koti- tai lähikunnassa tarjolla. Näidenkin vastausten perusteella lähikunnan korkeakoulutarjonta olisi motivoivampi, kuin kotikunnan tarjonta.

Taulukko 12. Vastaajan motivaatio siirtyä kolmannen asteen opintoihin, kun kotikunnassa ei ole vastaajaa kiinnostavaa alaa tarjolla

Kotikunnassa ei ole vastaajaa kiinnostavaa alaa tarjolla			
	Vastauksia	Keskiarvo	Keskihajonta
Kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos kotikunnassasi olisi sinua kiinnostava ala tarjolla?	177	3,46	1,414
Kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos lähikunnassa/-kunnissa olisi kiinnostava ala tarjolla?	177	3,60	1,345

Kun verrataan abiturienttien motivaatiota eri kysymysten välillä, huomataan, että motivaatio korkeakouluopintoihin siirtymiseen on korkeimmillaan silloin, kun kotikunnassa on korkeakouluopintoja, sekä vastaajaa kiinnostavaa alaa tarjolla. Toiseksi korkeimpia keskiarvoja motivaatio saa silloin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta. Pienimmät motivaation keskiarvot ovat siis silloin, kun korkeakouluja ei ole, eikä vastaajaa kiinnostavaa alaa ole kotikunnassa tarjolla. Tämä selviää vertailemalla taulukkojen 11. ja 12. keskiarvoja taulukon 8. keskiarvojen kanssa. Tämä tulos on samassa linjassa sen kanssa, että suurin osa vastaajista – 66,2 prosenttia – on sitä mieltä, että nykyinen korkeakouluverkko on tarpeeksi kattava.

5.3 Sukupuolten välinen ero suhtautumisessa korkeakoulutukseen

Sukupuolten välistä eroa motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutusta kohtaan selvitettiin samoilla kysymyksillä, kuin kaupunkikokoluokkien välistä suhtautumista. Taulukon 14. esityksestä selviää, että naisilla on korkeampi motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, kuin miehillä. Naiset myös pitävät korkeakoulutusta tärkeämpänä yhteiskunnan- ja henkilökohtaiselta kannalta, kuin miehet.

Taulukko 14. Sukupuolten välisistä eroista suhtautumisessa korkeakoulutukseen

Sukupuolten väliset erot suhtautumisessa korkeakoulutukseen			
	Sukupuoli	Tunnuslukuja	Statistiikka
Kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta?	Mies	Keskiarvo	3,99
		Keskihajonta	1,053
		Vaihteluväli	4
	Nainen	Keskiarvo	4,18
		Keskihajonta	0,950
		Vaihteluväli	4
Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta Suomessa?	Mies	Keskiarvo	4,34
		Keskihajonta	0,730
		Vaihteluväli	4
	Nainen	Keskiarvo	4,46
		Keskihajonta	0,752
		Vaihteluväli	3
Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta?	Mies	Keskiarvo	4,09
		Keskihajonta	1,013
		Vaihteluväli	4
	Nainen	Keskiarvo	4,51
		Keskihajonta	0,796
		Vaihteluväli	4

Huomattavasti suurempi osa miehistä, kuin naisista ei tiedä, tai ei ole vielä suunnitellut mihin aikoo siirtyä valmistuttuaan lukiosta. Myös ”jotain muuta” vastausten ja uuden toisen asteen opinnot sisältävät vastausten osuus on miehillä suurempi kuin naisilla. Kun tarkastellaan vastauksia, joissa kolmannen asteen opinnot ovat jollain tavalla mukana, niin voidaan havaita, että suurempi osa naisista, kuin miehistä aikoo siirtyä kolmannen asteen opintoihin. Naisten vastaukset sisälsivät myös useammin työelämän vaihtoehtoon, kuin miesten vastaukset. Nämä seikat käyvät ilmi taulukossa 15.

Taulukko 15. Siirtyminen lukiosta valmistumisen jälkeen sukupuolten välillä vertailtuna

Ristiintaulukko: Aiotko siirtyä lukiosta valmistumisen jälkeen: * Sukupuoli				
		Sukupuoli		Kaikki vastanneet
		Mies	Nainen	
en tiedä/en ole vielä suunnitellut	%	17,4	11,0	12,9
jotain muuta	%	8,7	5,7	6,6
opiskelemaan kolmannelle asteelle	%	57,6	59,0	58,6
opiskelemaan kolmannelle asteelle, jotain muuta	%	3,3	1,9	2,3
opiskelemaan kolmannelle asteelle, työelämään	%	8,7	18,1	15,2
opiskelemaan toiselle asteelle	%	1,1	0,5	0,7
opiskelemaan toiselle asteelle, työelämään	%	2,2	0,5	1,0
työelämään	%	1,1	3,3	2,6
Yhteensä	%	100,0	100,0	100,0

5.4 Muita tuloksia

Kyselyssä selvitettiin myös, mikä tietyissä kaupungeissa houkuttelee sinne muuttamiseen, eli onko esimerkiksi palveluilla, kaupungin viihtyisyydellä, vai korkeakoulutarjonnalla vaikutusta muuttopäätökseen. Tämän lisäksi kartoitettiin abiturienttien mieltymyksiä ja perusteluja opiskelukaupunkien suhteen kysymällä, mikä korkeakoulukaupunki kiinnostaisi eniten ja onko joku kaupunki ehdottomasti poissuljettu vaihtoehto. Nämä kysymykset olivat avoimia, ja niihin annettiin vastauksia ja perusteluja sanallisesti korkeintaan muutamalla virkkeellä. Avaan vastauksia yhdistellen samankaltaisia kategorioita esimerkiksi perusteluissa.

Pienten kaupunkien abiturienteilla selkeästi tärkein positiivinen tekijä kaupungeissa muuttokohteina oli kaupungin korkeakoulutarjonta ja palvelut. Useissa vastauksissa mainittiin kaupungin sijainti, ja tarkemmin perusteltuna mahdollisen läheinen sijainti kotikuntaan. Korkeakoulumahdollisuuksien ja palveluiden lisäksi perusteluissa mainittiin kaupungin hintataso, harrastus- ja työmahdollisuudet, kaupungin tunnelma/”fiilis” ja se, että kaupunkia tuntee jo entuudestaan. Kuusi pienten kaupunkien abiturienttia jätti vastaamatta tähän

kysymykseen. Keskisuurten kaupunkien abiturienttien vastaukset olivat osittain samankaltaisia pienten kaupunkien abiturienttien kanssa. Tietyt korkeakoulujen alat ja yleisesti korkeakoulutarjonta, palvelut ja itse kaupunki olivat vastauksissa selkeästi korostuneita. Myös kaupungin koko, sijainti, hintataso ja harrastusmahdollisuudet mainittiin useasti. Hintatasossa mainittiin erikseen asumisen kustannukset. Kolme keskisuurten kaupunkien abiturienttia ei osannut sanoa ja yhden muuttopäätökseen ei ollut vaikuttavia tekijöitä. Suurten kaupunkien abiturienttien vastaukset olivat myös muiden vastaajien kanssa samankaltaisia. Tärkeimpiä, eniten mainittuja tekijöitä olivat korkeakoulutarjonta, itse kaupunki ja kaupungin sijainti. Näiden lisäksi harrastus- ja työmahdollisuudet ja kulttuurinen tarjonta mainittiin useasti. Tuttu kaupunki, jossa on tukiverkko lähellä, nousi myös esille, kuten myös keskisuurten ja pienten kaupunkien abiturienttien vastauksissa. Myös kaupungin profiili/status, ilmapiiri ja kansainvälisyys mainittiin useissa vastauksissa. Suurten kaupunkien abiturienttien vastaukset poikkesivat siinä mielessä muiden vastauksista, että kaupungin hintatason vaikutusta muuttoon ei mainittu, kuin yhden vastaajan toimesta. Vain yksi suurten kaupunkien abiturientti ei vastannut tähän kysymykseen.

Pienten kaupunkien abiturienttien vastauksissa suosituimpia korkeakoulukaupunkeja olivat Helsinki, Oulu, Tampere, Jyväskylä ja Turku. Perusteluissa mainittiin hyvä korkeakoulutarjonta ja viihtyisyys, sekä kaupunkien maine, tuttuus ja läheinen sijainti kotikuntaan. Muutama vastaaja mainitsi myös Rovaniemen ja Kuopion. Näissä vastauksissa vaikuttavina tekijöinä oli korkeakoulujen lisäksi lähellä asuvat perheenjäsenet ja alueen luonto. Kuusi jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Keskisuurten kaupunkien abiturienttien vastauksissa korostuivat myös Helsinki, Tampere, Turku, Oulu, Kuopio ja Jyväskylä. Edellä mainittujen lisäksi myös Hämeenlinna, Joensuu ja Kajaani saivat suosiota. Perusteluissa mainittiin laadukkaat korkeakoulut, kaupungin ja korkeakoulujen maine, sekä hyvät palvelut ja etenkin Oulun, Kuopion ja Jyväskylän tapauksissa läheinen sijainti ja kaupunkien tuttuus. Keskisuurten kaupunkien vastaajista 17 ei ollut joko miettinyt asiaa, ei tiennyt, tai ei osannut sanoa. Suurten kaupunkien abiturienttien vastauksissa korostui selkeästi Etelä-Suomen suuret kaupungit, Helsinki, Espoo, Tampere ja Turku, sekä Oulu. Näiden kaupunkien kohdalla korkeakoulutarjonta, palvelut ja kotikaupungin asema, sekä viihtyisyys olivat tärkeimpiä perusteluita. Edellä mainittujen kaupunkien lisäksi mainittiin samoja kaupunkeja, kuin muiden abiturienttien vastauksissa, mutta uutena kaupunkina mainittiin Vaasa. Pienempien korkeakoulukaupunkien kohdalla mainittiin perusteluiksi viihtyisyyttä, sopivan kokoisuus ja läheinen sijainti. Kolme vastaajaa ei osannut vastata tähän kysymykseen. Kaikkien

kaupunkikokoluokkien abiturienttien joukosta löytyi muutamia vastauksia, jossa perusteluna mainittiin spesifi ala, jolle aikoo korkeakouluopinnoissa suuntautua.

Viimeisessä kysymyksessä tiedusteltiin, onko joku korkeakoulukaupunki kokonaan poissuljettu vaihtoehto. Pienten kaupunkien abiturienteista 22 vastasi, ettei mikään kaupunki ole poissuljettu vaihtoehto. Poissuljettuja vaihtoehtoja olivat esimerkiksi Oulu, Rovaniemi, Joensuu ja muut ”pienet korkeakoulukaupungit” esimerkiksi kaukaisen sijaintinsa, tai pienen kokonsa takia, mutta toisaalta mainittiin myös Helsinki, Tampere ja Oulu niiden kaukaisen sijainnin, suuruuden ja rauhattomuuden takia. Kuusi pienten kaupunkien abiturienttia ei vastannut tähän kysymykseen. Keskisuurten kaupunkien abiturienteista 51 vastasi, ettei mikään kaupunki ole poissuljettu vaihtoehto. Poissuljettuja vaihtoehtoja olivat Kajaani, Rovaniemi, Oulu, Helsinki, Turku, Vaasa, Joensuu, Jyväskylä ja Mikkeli. Pienempiä korkeakoulukaupunkeja ja Oulua perusteltiin vastauksissa kaukaisella sijainnilla ja pienuudella, sekä vähäisillä/huonoilla palveluilla. Helsinki ja muut isommat kaupungit, myös Oulu, koettiin liian suuriksi, ja Helsingin kohdalla mainittiin myös korkea elämisen hintataso. Kymmenen keskisuuren kaupungin abiturienttia ei joko vastannut tähän kysymykseen, tai ei osannut sanoa. 39 suurten kaupunkien abiturienteista vastasi, ettei mikään kaupunki ole poissuljettu vaihtoehto. Poissuljettuja vaihtoehtoja olivat Pohjois- ja Itä-Suomen korkeakoulukaupungit ja pienet kaupungit niiden kaukaisen sijainnin, luonnon olosuhteiden ja palveluiden suppeuden takia. Helsinki, Oulu, Tampere ja Turku olivat poissuljettuja vaihtoehtoja, kun haluttiin johonkin rauhallisempaan kaupunkiin, tietylle alalle, tai jos haluttiin muuttaa kotikunnasta pois. Näiden lisäksi uutena vaihtoehtona mainittiin Seinäjoki, joka koettiin kansainvälisesti tuntemattomaksi korkeakoulujen suhteen. Kaksi suurten kaupunkien abiturienttia ei vastannut tähän kysymykseen.

Kaupunkikokoluokittain ja sukupuolittain vertailtuna naisten ja miesten vastausten välillä on joitakin yhtäläisyyksiä, mutta myös selviä eroja. Yleistä korkeakoulumotivaatiota tarkastellessa pienten ja suurten kaupunkien miesabiturenteilla oli useammin suuri tai kohtalaisen suuri motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, kun keskisuurten kaupunkien miesabiturenteilla. Naisten kohdalla erot motivaatiossa olivat samansuuntaisia eri kaupunkikokoluokkien välillä. Yhteiskunnan kannalta koetun tärkeyden kysymyksessä miesten välillä on enemmän eroja kaupunkikokoluokittain, kuin naisten välillä. Miehistä keskiarvo oli suurin pienten kaupunkien abiturienteilla, erittäin tärkeäksi ja tärkeäksi kokeneiden osuuden ollessa sata prosenttia. Suurten kaupunkien miesabiturienttien kohdalla vastaava lukema oli 90,1 prosenttia ja keskisuurten 85,4 prosenttia. Naisten kohdalla vastaavat tunnusluvut olivat

kaupunkikokoluokittain keskenään samankaltaisia kaikkien keskiarvojen ollessa 86,2 prosentin ja 88,1 prosentin välillä. Henkilökohtaisella tasolla korkeakoulutuksen koki miehistä useimmiten erittäin tärkeäksi, tai tärkeäksi pienten kaupunkien abiturientit (90,0 prosenttia) ja suurten kaupunkien abiturientit (86,4 prosenttia). Keskisuurten kaupunkien miesabiturienttien kohdalla vastaava luku oli huomattavasti matalampi; 66,6 prosenttia. Naisten kohdalla erot olivat tämän kysymyksen kohdalla hieman pienemmät. Henkilökohtaisella tasolla korkeakoulutuksen koki erittäin tärkeäksi tai tärkeäksi 88,2 prosenttia suurten kaupunkien, 86,6 prosenttia keskisuurten kaupunkien ja 82,8 prosenttia pienten kaupunkien naisabiturienteista. Kaikki tunnusluvut kaupunkikokoluokittain ja sukupuolen perusteella löytyvät tarkemmin liitetaulukoista kaksi, kolme ja neljä.

6 Johtopäätökset

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla vastaus motivaation eroihin löytyy tulkitsemalla taulukoita seitsemän ja kahdeksan. Motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin on korkeimmillaan silloin, kun kotikunnassa on mahdollista suorittaa korkeakoulussa vastaajaa kiinnostavaa alaa, motivaation keskiarvon ollessa 4,29. Tähän kysymykseen vastasi sekä suurten, että keskisuurten kaupunkien abiturientteja. Motivaatio-kysymystä täytyy tarkastella taulukon 8. kannalta, jotta saataisiin näkökulma kaupunkikokoluokittain. Taulukon kahdeksan perusteella pienten kaupunkien abiturienteilla on korkein motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, toiseksi korkein motivaatio on suurten kaupunkien abiturienteilla ja matalin keskisuurten kaupunkien abiturienteilla. Yhteiskunnan kannalta korkeakoulutusta tärkeimpänä piti jälleen pienten kaupunkien abiturientit, mutta henkilökohtaiselta kannalta sen kokee tärkeimmäksi suurten kaupunkien abiturientit.

Ensimmäiseen päätutkimuskysymykseen liittyvä hypoteesi toteutuu siis osittain siitä näkökulmasta, että suurten kaupunkien abiturientit pitävät korkeakoulutusta henkilökohtaiselta kannalta kaikkein tärkeimpänä, ja motivaatio korkeakouluopintoihin siirtymiseen on korkeimmillaan suurten ja keskisuurten kaupunkien abiturienteilla silloin, kun heitä kiinnostavaa alaa voi opiskella heidän kotikunnassaan. Osittain hypoteesi kuitenkin kumoutuu, sillä pienten kaupunkien abiturienttien motivaatio korkeakouluopintoihin siirtymiseen on suurinta taulukon 8. mukaisessa tilanteessa, ja he pitävät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta tärkeimpänä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että kaikkien kaupunkikokoluokkien abiturientit omasivat korkean motivaation siirtyä korkeakouluopintoihin ja arvostus

korkeakoulutusta kohtaan henkilökohtaiselta- ja yhteiskunnan kannalta oli korkealla tasolla kaikkien näiden tunnuslukujen keskiarvojen ollessa yhdestä viiteen asteikolla yli neljä.

Suomalaisilla abiturienteilla opiskeluun liittyvä sisäinen motivaatio on siis korkealla tasolla. Ulkoisena motivaation kasvattajana opiskelupaikka korkeakoulussa on selkeästi tärkeä motivaation väline, sillä 76,1 prosenttia vastaajista aikoo hakeutua korkeakouluopintoihin. Suomalaisten lukiodien tarjoama oppimisympäristö vaikuttaisi vastaajien korkean motivaation perusteella olevan suotuisa. Tämä huomio on linjassa Vasalammen ja Salmela-Aron (2014) tulosten kanssa. Taulukon 3. tuloksilla voi myös perustella sitä, että lukiodien opinto-ohjaus on onnistunut, ja abiturientit saavat korkeakouluopinnoista hyvin tietoa. Tätä päätelmää tukee myös se, että ne kaikki vastaajat, jotka eivät olleet tietoisia korkeakoulutarjonnasta kokivat, että tämän tiedon löytäminen on helppoa, tai jokseenkin helppoa. Tuijulan (2019) mukaan opinto-ohjauksesta on saatu samansuuntaista tietoa, eli vuoden 2002 kyselyn perusteella aloitettu opinto-ohjauksen kehittäminen on saanut positiivisia tuloksia.

Toisen päätutkimuskysymyksen avulla tämä tutkimus pyrki selvittämään, kuinka kattavaksi Suomen korkeakouluverkko koetaan, ja olisiko laajemmalla verkolla vaikutusta abiturienttien motivaatioon siirtyä korkeakouluopintoihin. 66,2 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että nykyinen korkeakouluverkko on tarpeeksi kattava, ja 3,3 prosenttia olivat jopa sitä mieltä, että korkeakouluverkkoa pitäisi supistaa. Tämän selvän enemmistön vastausten perusteella toinen päähypoteesi ei toteudu. Huomioitavaa on kuitenkin se, että 30,5 prosenttia kokivat, että korkeakouluverkon laajentamiselle olisi tarvetta. Tämä prosenttiosuus on merkitsevä. Laajentamisen kannalla olevien vastausten perusteluissa löytyi huomattavasti yhtäläisyyksiä hypoteesin ja sen tausta-ajatusten kanssa, sillä perusteluissa mainittiin esimerkiksi sosiaalisen lähipiirin muodostaman tukiverkoston läheisyys ja mahdollisen kohdekaupungin läheinen sijainti kotikuntaan nähden. Pienten ja keskisuurten kaupunkien abiturientit olivat useammin korkeakouluverkon laajentamisen kannalla, kuin suurten kaupunkien abiturientit. Näkemyksissä on siis eroa kaupunkikokoluokittain.

Taulukot 11. ja 12. tukevat toisen hypoteesin kumoamista, sillä korkeakouluopiskelun motivaation keskiarvot ovat alhaisimmillaan, kun kotikunnassa ei ole korkeakouluja eikä vastaajaa kiinnostavaa alaa tarjolla, mutta näitä mahdollisuuksia tarjotaan kysymyksenasettelussa. Motivaatio on kuitenkin edelleen melko korkea, keskiarvojen ollessa asteikolla yhdestä viiteen yli kolme. Tästä voi päätellä sen, että abiturientit ovat pääasiassa halukkaita ja valmiita muuttamaan korkeakoulutarjonnan perässä toisiin kaupunkeihin.

Nykyisen korkeakouluverkon riittävyttä, jopa supistamista, perusteltiin myös abiturienttien toimesta taloudellisesti järkevällä toiminnalla, sekä sillä, että korkeakoulutuksen laatu, ja kansainvälinen tunnettuus olisivat hyvällä tasolla suurissa ja hyvin rahoitetuissa korkeakouluyksiköissä. Vastaajien näkemykset tukevat myös sitä trendiä, että kaupunkien kehitys pitäisi olla kansainvälisen kilpailukykyisyyden suuntaan. Nykyinen korkeakouluverkko on tämän tutkimuksen perusteella riittävän kattava, eikä sen laajentaminen lisäisi abiturienttien keskimääräistä motivaatiota siirtyä korkeakouluopintoihin. Vastausten perustelujen kautta voidaan todeta, että korkeakoulutuksen tarjonnan keskittäminen kohtaa harvemmin vastustusta suurten kaupunkien abiturienteissa, kuin pienten- ja keskisuurten kaupunkien abiturienteissa.

Kolmas tutkimuskysymys tässä tutkimuksessa liittyy jo aiemmin huomattavasti tutkittuun asiaan sukupuolten välisistä eroista koulunkäynnissä, opiskelumotivaatiossa ja osaamisen tasoissa: onko sukupuolten välillä eroa suhtautumisessa korkeakouluopintoihin. Taulukossa 14. on kyselyn kolmen kysymyksen tunnusluvut sukupuolittain, ja jokaisen kysymyksen kohdalla, motivaatiossa ja korkeakoulutuksen koetussa tärkeydessä, naisten vastausten keskiarvot olivat miesten vastaavia korkeampia. Pienimmät erot sukupuolten välillä oli vastauksissa kysymykseen: kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta Suomessa, eron ollessa yhdestä viiteen asteikolla 0,12 (2,4 prosenttia). Korkein ero oli vastauksessa kysymykseen: kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta, eron ollessa yhdestä viiteen asteikolla 0,42 (8,4 prosenttia). Ero motivaatiossa naisten ja miesten välillä oli yhdestä viiteen asteikolla 0,18 (3,6 prosenttia).

Näistä tuloksista tilastollisesti merkittävin ero on naisten ja miesten välisessä erossa siinä, kuinka tärkeänä korkeakoulutusta pidetään henkilökohtaiselta kannalta. Mutta kaikkien kohtien vastaukset vahvistavat tähän kysymykseen liittyvän hypoteesin: naiset suhtautuvat korkeakoulutukseen positiivisemmin kuin miehet. Tätä tulosta vahvistaa myös taulukossa 15. esitetyt tulokset, jonka perusteella naisista 79 prosenttia ja miehistä 69,6 prosenttia aikoo hakeutua korkeakouluopintoihin.

Korkeakouluopintojen kannalta mahdollisten kohdekaupunkien on täytettävä vastausten perusteella useita kriteerejä. Suurimpia vetovoimatekijöitä kaikkien kaupunkikokoluokkien abiturienteille oli kaupungin korkeakoulutarjonta. Palvelut, harrastusmahdollisuudet ja tietty kaupunki itsessään ja kaupungin koko olivat myös tärkeitä tekijöitä. Korkeakoulukaupunkien on siis tärkeää panostaa viihtyisyyteen nimenomaan nuorille aikuisille suunnattujen palveluiden ja harrastusmahdollisuuksien kautta, sekä siihen, että

korkeatasoinen koulutus säilyy sen kaupungin tarjonnassa. Nämä seikat saisivat motivoituneita opiskelijoita kohdekaupunkeihin.

Niin sanotusti suosikkikaupunkia kysyttäessä abiturienttien vastaukset ja perustelut olivat jokseenkin eriäviä kaupunkikokoluokittain. Moni pienen ja keskisuuren kaupungin abiturientti haluaisi opiskella sellaisessa kaupungissa, joka muistuttaisi kooltaan omaa kotikaupunkia. Näin vastanneet eivät muuttaisi mielellään suurempiin kaupunkeihin, tai Etelä-Suomen kaupunkeihin niiden liian suuren koon (ilmeisesti väkimäärä) ja esimerkiksi liian korkean hintatason takia. Toisaalta moni vastaaja halusi taas muuttaa selkeästi isompaa, kansainvälisempään ja monipuolisempien opintomahdollisuuksien kaupunkiin. Suurten kaupunkien abiturienteista vain harva halusi muuttaa selkeästi pienemmille paikkakunnille. Heidän perusteluissaan esimerkiksi Itä- ja Pohjois-Suomen kaupungit näyttäytyivät liian kaukaisina ja pieninä kaupunkeina, joilla ei ole riittävän mielenkiintoisia tai laadukkaita opintomahdollisuuksia. Mielenkiintoista poissuljettujen vaihtoehtojen kohdalla oli se, että jos opiskelupaikka aukeaisi, niin usealle vastaajalla mikään kaupunki ei ole täysin poissuljettu. Tästä voisi päätellä esimerkiksi sen, että abiturientit pitävät koulutuksen tasoa hyvänä kaupungista riippumatta, ja että korkeakoulutusta ja tutkintoa pidetään itsessään tärkeinä. Tämä päätelmä on linjassa kyselyn tulosten kanssa. Suosituimpia kohteita vastausten perusteella ovat Etelä-Suomen suuret kaupungit, Oulu ja Jyväskylä. Huomionarvoista on se, että useimmin hintatason, eli elämisen ja asumisen kustannukset muuttoon ja kohdekaupunkiin vaikuttavana tekijänä mainitsivat pienten ja keskisuurten kaupunkien abiturientit. Suurten kaupunkien abiturienteista tällaisia vastauksia löytyi vain yksi. Tämä havainto on linjassa Armilan, Käyhkön ja Pöysän (2018) näkemysten kanssa. Yhteiskunnan reuna-alueilla asuvien perheiden varallisuus vaikuttaa opiskelumahdollisuuksiin, ja tästä syystä hintataso esiintyy abiturienttien muuttoon vaikuttavana tekijänä.

Kaupunkikokoluokittain ja sukupuolittain motivaatiota ja suhtautumista korkeakoulutukseen tarkasteltaessa on nähtävissä se, että keskisuurten kaupunkien naiset ovat huomattavasti useimmin motivoituneita siirtymään korkeakoulutukseen kuin keskisuurten kaupunkien miehet. Pienten ja suurten kaupunkien sisällä sukupuolten välillä niin suurta eroa ei ole. Yhteiskunnan kannalta koetun tärkeyden suurimmat erot olivat pienten kaupunkien miesten ja naisten välillä. Henkilökohtaiselta kannalta koetun tärkeyden erot olivat isot keskisuurten ja pienten kaupunkien miesten ja naisten välillä, mutta suurten kaupunkien välillä ero ei ollut kovin suuri. Keskisuurten kaupunkien kohdalla hypoteesi sukupuolten välisestä erosta motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutukseen näyttäytyy selkeimmin. Tämä

selittyy sillä, että keskisuurten kaupunkien miehet siirtyvät harvemmin vastausten perusteella lukion jälkeen korkeakouluopintoihin kuin muut vastaajat. Tämän kysymyksen tarkemmat tunnusluvut liitetaulukossa viisi.

7 Pohdinta

Suomalainen korkeakoulutus on suosittua sekä kotimaisten, että ulkomaisten opiskelijoiden keskuudessa. Kyselyyn vastanneista abiturienteista yli 76 prosenttia aikoo hakeutua kolmannen asteen opintoihin ja näistä yli 73 prosenttia tietää jo alan mille aikoo hakeutua. Lukion opetus, sen laatu, sekä oppimisympäristön opiskeluun motivoiva vaikutus on selkeästi nähtävillä. Laadukas opetus lukiossa takaa abiturienteille myös hyvät mahdollisuudet saada opiskelupaikka korkeakoulusta. Vaikka tietoisuus korkeakoulutarjonnasta onkin hyvällä tasolla – yli 90 prosenttia – niin yllättävän moni abiturientti ei vielä tiedä, tai ei ole miettinyt, mitä aikoo tehdä lukiota valmistumisen jälkeen opintojen tai töiden saralla. Näin vastanneiden osuus oli 12,9 prosenttia. Näistä kahdesta tuloksesta saadaan yhdessä hyvin osviittaa siitä, miten opinto-ohjaus toimii. Hyvin isolla osalla vastanneista on selkeä kohdeala, eli opinto-ohjaus on heidän kohdallaan onnistunut hyvin, ja se on auttanut abiturienttia kohdentamaan hakukohdetta. Kun mietitään sitä osuutta abiturienteista, jotka eivät ole varmoja tulevaisuuden suunnitelmistaan, pitää ottaa huomioon se, että kyse on alle 20-vuotiaista nuorista, joiden tulevaisuuden suunnitelmat eivät luonnollisestikaan ole välttämättä vielä selvillä. Tämä kävi ilmi myös tähän liittyvän kysymyksen selitteissä, joissa nousi esille esimerkiksi halu välivuoden pitoon, matkusteluun, tai asepalveluksen suorittaminen ja sen jälkeiset avoimet vaihtoehdot. Näiden opiskelijoiden kohdalla ei siis ole suoraan kyse epäonnistuneesta opinto-ohjauksesta. Yhteiskunnan tarpeisiin peilaten on myös joustavaa ja oikeudenmukaista ajatella niin, että kaikki yhteiskunnan jäsenet eivät suorita korkeakouluopintoja, vaikka suorittaneet lukion. Yhteensä 4,3 prosenttia vastanneista aikookin suunnata työelämään tai uudelleen toisen asteen opintoihin, eli mitä luultavammin ammattiin johtavaan koulutukseen. Heidän kohdallaan selkeä vastaus kertoo onnistuneesta opinto-ohjauksesta. Eniten onnistuneesta opinto-ohjauksesta, ja myös korkeakoulujen informaatioverkon laadusta, kertoo kuitenkin vastaukset abiturienteilta, jotka eivät olleet tietoisia kuntansa opintotarjonnasta. Kukaan edellä mainituista ei kokenut tiedonsaantia korkeakouluopinnoista vaikeaksi.

Lukio toimii edelleen yleissivistävänä koululaitoksena, ja koulutusjärjestelmän tavoitteena on kouluttaa koko ikäluokka. Kuten Jahnukainen ym. (2019) toteavat, opinto-

ohjaukselta odotetaan tähän tavoitteeseen liittyen paljon. Tämän tutkimuksen perusteella lukion opinto-ohjaus pystyy vastaamaan näihin odotuksiin ja tavoitteisiin. Tulevaisuudessa lukioden opinto-ohjausta voisi kuitenkin kehittää esimerkiksi siten, että yksilöohjauksen resursseja lisättäisiin, koska se on koettu tehokkaaksi esimerkiksi Fredrikssonin (2013) tutkimuksessa.

7.1 Eroista motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutukseen kaupunkikokoluokittain

Abiturienttien motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin on tämän tutkimuksen perusteella erittäin korkealla tasolla. Motivaatio oli korkeimmillaan odotetusti silloin, kun kiinnostava ala löytyi vastaajan sen hetkisestä kotikunnasta, eli käytännössä vastaaja kuului silloin joko suurten tai keskisuurten kaupunkien abiturientteihin. Tällaisissa tilanteissa motivaatiota ei ole heikentämässä esimerkiksi sellaiset seikat kuten muuttaminen ja sen seurauksena esimerkiksi sosiaalisen lähipiirin loitontuminen, tai muuttoon ja muihin kuluihin liittyvä taloudellinen panostus. Voi myös olla, että paikallisella tasolla, etenkin suurissa kaupungeissa, korkeakoulujen läsnäolo on vahvasti esillä esimerkiksi mediassa, ja fyysisinä rakennuksina katukuvassa ja maisemissa. Opiskelukulttuurin läsnäolo lukiolaisten ympäristössä voi edesauttaa motivaation kasvua, osaamisen tasoa, ja kuten Vasalammen ja Salmela-Aron (2014) raportissa mainittiin, koulutustavoitteiden saavuttamista. Pienissä kaupungeissa, joissa ei tämän tutkimuksen tapauksessa ollut korkeakouluopintoja tarjolla, tällaisen ympäristön aikaansaaman positiivisen vaikutuksen tulee syntyä nimenomaan lukiolta innostavana opiskeluympäristönä. Laadukas opetus on mielestäni olennainen osa oppimisympäristöä, mutta etenkin pienten kaupunkien kohdalla panostusta ja varoja pitäisi suunnata myös fyysisen ympäristön kehittämiseen inspiroivaan suuntaan.

Keskisuurten ja suurten kaupunkien osalta vastauksia sijoittui myös siihen osioon, jossa kaupungista ei löytynyt vastaajaa kiinnostavaa alaa, mutta sitä tarjottiin joko koti- tai lähikuntaan. Tämän osion vastauksissa motivaatio oli mitta-asteikolla yli 0,6 yksikköä matalampi, kuin edellisessä käsitellyssä. Tämä ei kuitenkaan yksiselitteisesti tarkoita noin selkeää eroa motivaatiossa. Tämä selviää taulukon 8. esittämistä tuloksista. Kun nämä kaksi tietoa yhdistetään, niin voidaan päätellä, että muuttaminen toiselle paikkakunnalle kauemmaksi kotikunnasta kasvattaa motivaatiota siirtyä kolmannen asteen opintoihin. Pienten kaupunkien kohdalla nämä tulokset ovat samankaltaisia. Pienten ja keskisuurten kaupunkien kohdalla kotikunnan vetovoiman haasteena voi olla esimerkiksi kapea tarjonta palveluissa, opinnoissa ja työmahdollisuuksissa. Tässä tapauksessa huomataan suurten kaupunkien etu siinä, että niihin

on keskitetty ja keskitetään yhä paljon toimintoja. Kuten Moisio (2012) toteaa laaja tarjonta osoittaa - tässä tapauksessa suurten kaupunkien - vahvaa kilpailukykyä, ja tämä vauhdittaa tulosten perusteella pienten ja keskisuurten kaupunkien näivettymistä, kun nuoret osaajat lähtevät kouluttautumaan muille paikkakunnille. Kuitenkin, kun keskitytään vielä motivaation tunnuslukuihin, niin parhaan osviitan motivaation todellisesta tasosta antoi taulukko 8. Siitä nähdään pienten kaupunkien abiturienttien korkea motivaatio, mikä on hypoteesiin nähden hieman poikkeava. Sattumanvaraisesti valittujen kaupunkien ja lukiodien joukosta juuri näissä kohteissa kyse voi olla siitä, että ympäristöön, koulutuksen tasoon ja motivoivaan opinto-ohjaukseen on jo panostettu huomattavasti, ja korkeakoulutus on saanut positiivista näkyvyyttä opiskelijoiden keskuudessa. Kyselyssä mukana olleet pienet kaupungit ovat maaseutumaisia ja asukasluvultaan alle 10 000. Tämä saattaa vaikuttaa lukiolaisten nuorten ajatuksiin, esimerkiksi sillä tavalla, että tietynlaisesta ”maalaisen juntin leimasta” halutaan eroon ja tähän keinona nähdään korkeakoulutus. Motivaation korkeat arvot kertovat myös siitä, että korkeakoulutuksen vaativat ammatit kiinnostavat suomalaisia nuoria. Erot motivaatiossa kaupunkikokoluokittain eivät ole suuria, mutta kaupunkien välillä motivaation keskiarvo on suuruuden perusteella yllättävässä järjestyksessä.

Yllättävyys keskiarvojen suuruusjärjestyksessä pätee myös yhteiskunnan kannalta korkeakoulutuksen tärkeyden kokemisen kohdalla, jossa pienten kaupunkien abiturienttien vastauksien keskiarvo oli suurin. Henkilökohtaiselta kannalta tarkasteltuna tulos oli vähiten yllättävä, kun suurten kaupunkien abiturienttien keskiarvo oli suurin. Tämän kysymyksen tuloksia esitetään taulukossa 9., ja ne kielivät myös siitä, että korkeakoulutusta arvostetaan erittäin paljon. Arvostuksen taustalta voi löytyä esimerkiksi tietoisuus sosiaalisesti arvostettujen ammattien, kuten lääkäreiden, lainoppineiden, opettajien ja talousalan osaajien korkeakoulutuksen vaatimukset. Korkean arvostuksen perusteella voi tulkita, että abiturientit ymmärtävät eri ammattinimikkeiden saavuttamisen taustalla olevan pitkäaikaisen ja henkilökohtaisia resursseja vaativan panostuksen. Korkeakoulutus esiintyy siis tulosten perusteella tavoittelemisen arvoisena asiana, ja kuten Vasalampi ja Salmela-Aro (2014) toteavat, tavoitteellisuus opiskelussa lisää motivaatiota. Koulutusvaatimukset ammatteihin liittyen ovat tämän perusteella positiivinen tekijä opiskelumotivaation suhteen.

Asenteet korkeakoulutusta kohtaan vaihtelevat luultavasti kaupunkikokoluokkien sisällä huomattavasti enemmän, jos kysely olisi saanut vastauksia esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilta nuorilta, tai satunnaisesti kaupungin asukkailta. Lukiolaisten asenne korkeakoulutusta kohtaan vaikuttaa olevan erittäin korkealla tasolla, mutta myös

muiden ryhmien kohdalla korkeakoulutuksen positiivinen voimaannuttaminen asenteissa on tärkeää. Jokaisen yhteiskunnan jäsenen on tärkeää ymmärtää, miksi tietyt alat vaativat korkeampaa koulutusta, mutta miksi myös ammatillisten oppilaitosten tuottamat osaajat ovat yhteiskunnalle tärkeitä. Asenteiden eroa eri ihmisryhmien välillä saadaan kavennettua siten, että näitä seikkoja nostetaan esille kaikille yhteisessä ja yhdenmukaisessa koulutuksessa, peruskoulussa.

7.2 Eroista motivaatiossa ja suhtautumisessa korkeakoulutukseen sukupuolten välillä

Tämän tutkimuksen tulokset sukupuolten välisiin eroihin suhtautumisessa korkeakoulutukseen eivät ole yllättäviä, vaan edellisten tutkimusten tuloksia vahvistavia. Naisten suhtautuminen ja motivaatio on korkeammalla tasolla kuin miesten. Tähän seikkaan vaikuttaa luultavasti se, että suurempi osa miehistä ei tiedä, mitä aikoo tehdä lukion valmistumisen jälkeen. Jos katsotaan prosenttien taakse absoluuttisiin lukuihin niin yksilömäärässä naisista 23 ja miehistä 16 ei tiedä mitä tekee lukion jälkeen. Lukio osoittautuikin monissa keskusteluissa sellaisena opinahjona, joka antaa lisäaikaa, kun urasuunnitelmia ei tiedetä tarkasti. Kaikista vastanneista siis 12,9 prosenttia kuuluu siihen joukkoon, jolle tämä asia ei ole vieläkaan selvinnyt. Prosenttiosuuksien perusteella miesten tukemista mahdollisten jatko-opintojen ja urasuunnitelmien suhteen pitäisi vahvistaa lukioissa, mutta pitää muistaa myös se, että tulevaisuuden päätöksissä esimerkiksi perheen ja muiden läheisten tuki ja apu ovat tärkeitä. Naisten vastaukset sisälsivät myös useammin työelämän vaihtoehtoa, eli naisten tietoisuus omasta suuntautumisesta on myös tällä perusteella selkeämpää kuin miesten.

7.3 Jatkotutkimuksen kysymysten asettelua

Tämän tutkimuksen pohjalta nousi esille muutama itseäni henkilökohtaisella tasolla kiinnostava tutkimuskysymys. Kaupunkikokoluokittain vertailtuna motivaation keskiarvot eivät olleet täysin hypoteesieni mukaisia, joten olisi mielenkiintoista tietää, mitkä seikat kasvattavat abiturienttien motivaatiota ja suhtautumista korkeakoulutusta kohtaan. Onko esimerkiksi kasvuympäristönä kodilla tai kaupungilla ja sen statuksella opiskelijakaupunkina vaikutusta, vai onko laadukas toisen asteen koulutus, onnistunut opinto-ohjaus, tai jokin tietty tutkinto ja ammatti korkean motivaation taustalla. Lukion opinto-ohjauksen toimivuuden kohdalla tuoreen tutkimuksen ja siten pitkittäistutkimuksen aseman muodostuminen kehittäisi edelleen opinto-

ohjausta positiivisesti. Abiturenttien näkemyksen mukaan suuremmat opiskelijakaupungit ja etenkin yliopistot ovat haluttuja kohteita jatko-opintoja ajatellen. Pienemmät kaupungit saivat kuitenkin jonkin verran kannatusta ja olisikin mielenkiintoista selvittää, mikä parantaisi pienten ja keskisuurten kaupunkien vetovoimaa, jotta sinne siirtyisi opiskelemaan nuoria, motivoituneita osajia. Tähän liittyen jatkokysymyksenä voisi tiedustella kokevatko toisen asteen opiskelijat jatko-opintoihin siirtymisen alueellisia mahdollisuuksia tasavertaisina. Sukupuolten väliseen eroon liittyen poikien ja miesten suhtautumisen taustoja voisi selvittää ja pohtia keinoa, miten koulutuksen kokemuksen positiivisuutta voisi parantaa heidän kohdallaan.

8 Lähteet

Ahola S. & Kokko A. (2001). Finding the best possible students: student selection and its problems in the field of business. *Journal of higher education policy and management*. 23:2, 191-203. <https://doi.org/10.1080/13600800120088689>

Ahonen O. (2014). *Maaseudun peruspalvelut ja yhteiskunnallisen elinvoimaisuuden alueellinen polarisoituminen*. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Geotieteiden ja maantieteen laitos. Maantieteen osasto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017112252287>

Armila P., Käyhkö M. & Pöysä V. (2018). On the educational edges of a learning society: the Finnish hinterland as a framework of educational choices for young people. *Journal of Youth Studies*. 21 October 2018, Vol.21(9), s.1198-1215. Routledge Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1453128>

Balaz V. (2007). Regional Polarization under Transaction: The case of Slovakia. *European Planning Studies* 15:5, 587-602. Routledge Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.1080/09654310600852639>

Berliner D. (2011). Rational responses to high stakes testing: the case of curriculum narrowing and the harm that follows. *Cambridge journal of education*. 41:3, 287-302. Routledge Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2011.607151>

Cederman L.-E. (1994). Emergent Polarity: Analyzing State-Formation and Power Politics. *International Studies Quarterly*. 1 December 1994, Vol.38(4), pp.501-533. The international Studies Association 1994. JSTOR 2002.

Coates H. (2009). "Trust and the Public Good: Examining the Cultural Conditions of Academic Work". *Quality Assurance in Education*. Vol. 17 No. 4, pp. 430-431. Emerald Group Publishing Limited Copyright 2009, Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/qa.2009.17.4.430.1>

Desi E.L. & Ryan R.M. (2008). Self-determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology*. 2008, Vol. 49, No. 3, 182–185. Canadian Psychological Association 2008.

Ezcurra R., Pascual P. & Rapun M. (2007). Spatial disparities in the European Union: an analysis of regional polarization. *The Annals of Regional Science*. 2007 41:401–429. Springer-Verlag 2006. DOI 10.1007/s00168-006-0111-5

Fredriksson L. (2013). *Onnistunut ohjaus? Abiturienttien kokemuksia opinto-ohjauksesta*. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Ohjausalan maisteriohjelma. Jyväskylän yliopisto.

Fowler, Jr. F.J. (2013). *Survey research methods. Fifth edition*. SAGE Publications, Inc.

Helander, J. (toim.) (2005). *Ohjaus aallon harjalla*. 160 s. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna.

Helminen V., Tiitu M., Nurmio K. & Ristimäki M. (2016). *Suomen taajamarakenne: Taajamien seututason luokittelu*. SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 32, 2016 Suomen ympäristökeskus (SYKE). www.syke.fi/julkaisut, ISSN 1796-1726

Helminen V., Nurmio K. & Vesanen S. (2018) *Kaupunki-maaseutu-alueuokitus: paikkatietopohjaisen alueuokituksen päivitys*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21 | 2020 Suomen ympäristökeskus (SYKE).

Ihmisten maaseutu - tahdon maaseutupoliittikka: maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001-2004. 2000, *Kolmas maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma*.

Jahnukainen M., Kivirauma J., Laaksonen L.M., Niemi A.-M. & Varjo J. (2019). *Opotunteja ja erityistä tukea. Ohjaus ja tuki koulutusjärjestelmässä*.

Jarenko K. & Martela F. (2014). *Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014.

Jauhiainen J.S. (2000). *14 Näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen*. Seinäjoen 1. aluekehitysseminaarin julkaisu s. 34 - 46. Tampereen yliopistopaino Oy Tampere 2000.

Johnson P. & Kiilakoski T. (2020). *Oppivelvollisuuden laajentaminen 2021? Arviointia uudistuksen kestävyyydestä ja vaikuttavampia vaihtoehtoja*.

Kallberg, K & Pekkanen P-R (toim.). (2009) *Maakuntakorkeakoulun monet muodot*. 176 s. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Juvenes Print, Tampere 2009.

Kupiainen S. & Pöysä S. (2018). *Tytöt ja pojat koulussa. Miten selättää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa?* Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 36/2018. Microsoft Word - FINAL_VN_pojat_raportti_2.docx

Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Opetushallitus 2015.

- Makkonen T. & Inkinen T. (2014). Spatial scaling of regional strategic programmes in Finland: A qualitative study of clusters and innovation systems. *Norsk geografisk tidsskrift*. 2014-08-08, Vol.68 (4), p.216-227. Routledge Taylor & Francis.
<https://doi.org/10.1080/00291951.2014.924551>
- Mannonen M.T. (2013). *OPETUS KESKITTYÄ KOULULLE. Kuusenmäen ”ylhäisemmän” kansakoulun muotoutuminen uuden oppivelvollisuuslain 1921 mukaiseksi kansakouluksi 1921-1939*. Pro gradu-tutkielma. Historian ja etnologian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Maskell P. (2001). Towards a knowledge-based theory of the geographical cluster. *Industrial and Corporate Change*. Oxford University Press 2001. 10, 921–943. 10.1093/icc/10.4.921.
- Meyer J., Scott W.R. & Strang D. Centralization, fragmentation, and school district complexity. *Administrative science quarterly*. 1987. Stanford University CA. Stanford Education Policy Inst.
- Moisio, S. 2012. *Valtio, alue, politiikka*. 357 s. Vastapaino, Tampere 2012.
- Mäkinen T. (2020). *Yhteistyön kartoittaminen lukioiden ja korkeakoulujen välille*. Opinnäytetyö. Tietojenkäsittely. Oulun ammattikorkeakoulu. Makinen_Terhi.pdf
- Nikkanen S. & Tapionlinna H. (2011). *Opintojen keskeyttämisen suut ja syrjäytymisen torjuminen ammatillisessa koulutuksessa*. Opettajankoulutuksen kehittämishanke. Tampereen ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Nikulainen K. (2019). *Oulun ammattikorkeakouluun valittujen opiskelijoiden lukiotausta: ylioppilaskirjoitusten arvosanat ja ainevalinnat*. nbnfioulu-201903131318.pdf
- Numminen, U. (2002). *Opinto-ohjauksen tila*. 357 s. Opetushallitus, Yliopistopaino, Helsinki 2002. OPH_0604.pdf
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020
- Porter M.E. (2000). Location, competition, and economic development: Local clusters in a global economy. *Economic Development Quarterly*. 14, 15–34. SAGE.
<http://edq.sagepub.com/cgi/content/abstract/14/1/15>
- Pursiainen J., Rusanen J. & Partanen S. 2016. Lukion tärkein ainevalinta? *Dimensio* 4/2016. pursiainen_DM1604.pdf

Rehunen A., Reissell E., Honkatukia J., Tiitu M. & Pekurinen M. (2016). *Sosiaali- ja terveyspalvelut: Tarpeen, käytön ja tuottamisen alueelliset muutokset ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Valtioneuvoston selvitysja tutkimustoiminnan julkaisusarja 41/2016. Sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeen, käytön ja tuottamisen alueelliset muutokset.pdf

Roth P.-C., Teräsahde S., Mäkinen M. & Eskola J. (2018). *Muutoksen johtaminen korkeakoulujen yhdistyessä. Viestintä, osallistaminen ja luottamus tutkimus- ja opetushenkilökunnan kertomuksissa*. muutoksen_johtaminen_korkeakoulujen_yhdistyessa.pdf

Saartenoja A. (2000). *14 Näkökulmaa alueelliseen kehittämiseen*. Seinäjoen 1. aluekehitysseminaarin julkaisu s. 47-59. Tampereen yliopistopaino Oy Tampere 2000.

Soppi K. (2020). *Lukio on yleissivistävä preppauskurssi korkeakouluun – edelleen*. Päivystävät humanistit. Soppi_Karri_25022020.pdf

Suomela M. (2019). *Keskittämisen vaikutusten kartoittaminen. Case:Teollisuusalan asiantuntijaorganisaatio*. Insinööriyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Microsoft Word - Suomela_Miia.docx

Suomen virallinen tilasto (SVT): Ammattikorkeakoulukoulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-0033. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/akop/2019/akop_2019_2020-04-17_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3796. 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kjarj/2020/kjarj_2020_2021-02-18_tie_001_fi.html.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3796. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2021]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/kjarj/tau.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3796. 2020, Liitetaulukko 2. Lakkautetut oppilaitokset 2020 oppilaitostyyppin ja sijaintimaakunnan mukaan . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kjarj/2020/kjarj_2020_2021-02-18_tau_002_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Yliopistokoulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-0599. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 26.2.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/yop/2019/yop_2019_2020-05-13_tie_001_fi.html

Tirronen J. *Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän ja duaalimallin uudistaminen - erilaistuva ja yhtenäistynvä korkeakoulutus muutosvoimana*. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto. Suomalaisen-korkeakoulu-ja-duaalimallin-uudistamisesta-Erilaistuva-ja-yhtenäistynvae-korkeakoulutus-muutosvoimana.pdf

Tuijula T. (2019). Lukiolaisten opintojen eteneminen ja kokemukset opinto-ohjauksesta. *Lukiolaisbarometri*. Akava. Lukiolaisten-opintojen-eteneminen-ja-kokemukset-opinto-ohjauksesta-Tuijula-2019.pdf

Utriainen J. (2011). *Valintakokeen ja lukion oppimisenestyksen merkitys yliopisto-opintojen menestyksen ennustajina*. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma, opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Vasalampi K. & Salmela-Aro K. (2014). Sisäinen motivaatio ja kouluinnokkuus edistävät nuorten opintopolkuja. Pihlajaniemi S., Villa T., Lavikainen E., & Valkeasuo L. (Eds.), *Oppia ikä kaikki - kouluttautumisen edellytykset eri elämänvaiheissa*. Opiskelijatutkimusverkosto, Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 2014.

<https://drive.google.com/file/d/0Bz1V9P-a-cT2N2F1RWtrYnlJR0k/view?usp=sharing>

Vilkka H. (2017). *Tutki ja mittaa: määrällisen tutkimuksen perusteet*. Tutkija.indd

9 Liitteet

Liite 1. Ristiintaulukko: Kaupunkikokoluokka, Pitäisikö korkeakouluverkon kattavuutta mielestäsi supistaa, laajentaa, vai onko nykyinen tarpeeksi kattava?

Ristiintaulukko: Kaupunkikokoluokka, Pitäisikö korkeakouluverkon kattavuutta mielestäsi supistaa, laajentaa, vai onko nykyinen tarpeeksi kattava?					
		Kaupunkikokoluokka			Yhteensä
		Pieni	Keskisuuri	Suuri	
Pitäisikö korkeakouluverkon kattavuutta mielestäsi supistaa, laajentaa, vai onko nykyinen tarpeeksi kattava?	laajentaa	16	46	20	82
	laajentaa, nykyinen on tarpeeksi kattava	0	6	4	10
	nykyinen on tarpeeksi kattava	32	97	71	200
	supistaa	3	4	3	10
	Yhteensä	51	153	98	302

Liite 2. Ristiintaulukko: Sukupuoli, Kaupunkikokoluokka, Motivaatio siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta

				Kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta?					Yhteensä
				1	2	3	4	5	
Mies	Kaupunkikokoluokka	Keskisuuri	lkm.	3	3	14	13	15	48
			%	6,3	6,3	29,2	27,1	31,3	100
		Pieni	lkm.	0	1	2	7	12	22
			%	0,0	4,5	9,1	31,8	54,5	100
		Suuri	lkm.	0	1	2	10	9	22
			%	0,0	4,5	9,1	45,5	40,9	100
		Yhteensä	lkm.	3	5	18	30	36	92
			%	3,3	5,4	19,6	32,6	39,1	100
		Keskisuuri	lkm.	3	2	22	25	53	105
			%	2,9	1,9	21,0	23,8	50,5	100
Nainen	Kaupunkikokoluokka	Pieni	lkm.	1	0	5	11	12	29
			%	3,4	0,0	17,2	37,9	41,4	100
		Suuri	lkm.	0	3	13	26	34	76
			%	0,0	3,9	17,1	34,2	44,7	100
		Yhteensä	lkm.	4	5	40	62	99	210
			%	1,9	2,4	19,0	29,5	47,1	100

Liite 3. Ristiintaulukko: Sukupuoli, Kaupunkikokoluokka, suhtautuminen korkeakoulutukseen yhteiskunnan kannalta

				Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta Suomessa?					Yhteensä
Sukupuoli				1	2	3	4	5	
Mies	Kaupunkikokoluokka	Keskisuuri	lkm.	1	0	6	25	16	48
			%	2,1	0	12,5	52,1	33,3	100
		Pieni	lkm.	0	0	0	7	15	22
			%	0,0	0	0,0	31,8	68,2	100
		Suuri	lkm.	0	0	2	9	11	22
			%	0,0	0	9,1	40,9	50,0	100
		Yhteensä	lkm.	1	0	8	41	42	92
			%	1,1	0	8,7	44,6	45,7	100
		Keskisuuri	lkm.	0	2	12	27	64	105
			%	0	1,9	11,4	25,7	61,0	100,0
Nainen	Kaupunkikokoluokka	Pieni	lkm.	0	1	3	8	17	29
			%	0	3,4	10,3	27,6	58,6	100
		Suuri	lkm.	0	0	9	21	46	76
			%	0	0,0	11,8	27,6	60,5	100
		Yhteensä	lkm.	0	3	24	56	127	210
			%		1,4	11,4	26,7	60,5	100

Liite 4. Ristiintaulukko: Sukupuoli, Kaupunkikokoluokka, Suhtautuminen korkeakoulutukseen henkilökohtaiselta kannalta

				Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta?					Yhteensä
Sukupuoli				1	2	3	4	5	
Mies	Kaupunkikokoluokka	Keskisuuri	lkm.	4	0	12	16	16	48
			%	8,3	0,0	25,0	33,3	33,3	100
		Pieni	lkm.	0	0	2	9	11	22
			%	0,0	0,0	9,1	40,9	50,0	100
		Suuri	lkm.	0	1	2	8	11	22
			%	0,0	4,5	9,1	36,4	50,0	100
		Yhteensä	lkm.	4	1	16	33	38	92
			%	4,3	1,1	17,4	35,9	41,3	100
		Keskisuuri	lkm.	1	0	13	20	71	105
			%	1,0	0,0	12,4	19,0	67,6	100
Nainen	Kaupunkikokoluokka	Pieni	lkm.	1	1	3	6	18	29
			%	3,4	3,4	10,3	20,7	62,1	100
		Suuri	lkm.	0	0	9	16	51	76
			%	0,0	0,0	11,8	21,1	67,1	100
		Yhteensä	lkm.	2	1	25	42	140	210
			%	1,0	0,5	11,9	20,0	66,7	100

Liite 5. Ristiintaulukko: Sukupuoli, Kaupunkikokoluokka, Siirtyminen lukiosta valmistumisen jälkeen

			Siirtyminen lukiosta valmistumisen jälkeen									
Sukupuoli				en tiedä/en ole vielä suunnitellut	jotain muuta	opiskelemaan kolmannelle asteelle	opiskelemaan kolmannelle asteelle, jotain muuta	opiskelemaan kolmannelle asteelle, työelämää	opiskelemaan kolmannelle asteelle	opiskelemaan kolmannelle asteelle, työelämää	työelämää	yht.
Mies	Kaupunkikokoluokka	Keskisuuri	lkm.	10	5	23	2	5	0	2	1	48
			%	20,8	10,4	47,9	4,2	10,4	0,0	4,2	2,1	100
		Pieni	lkm.	5	1	13	0	2	1	0	0	22
			%	22,7	4,5	59,1	0,0	9,1	4,5	0,0	0,0	100
		Suuri	lkm.	1	2	17	1	1	0	0	0	22
			%	4,5	9,1	77,3	4,5	4,5	0,0	0,0	0,0	100
	yht.		lkm.	16	8	53	3	8	1	2	1	92
			%	17,4	8,7	57,6	3,3	8,7	1,1	2,2	1,1	100
Nainen	Kaupunkikokoluokka	Keskisuuri	lkm.	17	6	60	1	18	1	0	2	105
			%	16,2	5,7	57,1	1,0	17,1	1,0	0,0	1,9	100
		Pieni	lkm.	2	0	16	1	8	0	1	1	29
			%	6,9	0,0	55,2	3,4	27,6	0,0	3,4	3,4	100
		Suuri	lkm.	4	6	48	2	12	0	0	4	76
			%	5,3	7,9	63,2	2,6	15,8	0,0	0,0	5,3	100
	yht.		lkm.	23	12	124	4	38	1	1	7	210
			%	11,0	5,7	59,0	1,9	18,1	0,5	0,5	3,3	100

Liite 6. Motivaatio-asteikon selitteet

1 = ei motivaatiota, 2 = vähäinen motivaatio, 3 = kohtalainen motivaatio, 4 = kohtalaisen suuri motivaatio, 5 = suuri motivaatio

Liite 7. Suhtautumis-asteikon selitteet

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = jokseenkin tärkeä, 3 = melko tärkeä, 4 = tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

Liite 8. Tutkimuskyselyn Word-muotoinen esitys

Oppilaitos:

Vuosikurssi:

Ikä:

Sukupuoli: mies nainen

1. Oletko tietoinen kotikuntasi (nykyinen) korkeakoulu tarjonnasta?

kyllä ei

2. Onko kotikunnassasi mahdollista suorittaa korkeakouluopintoja?
kyllä ei en tiedä
3. **Jos vastasit kohtaan 2. "ei":** kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos
- a. kotikunnassasi olisi niitä tarjolla?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
- b. lähikunnassa/-kunnissa olisi niitä tarjolla?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
4. Onko kotikunnassasi mahdollista opiskella sinua kiinnostavaa alaa?
kyllä ei en tiedä
5. **Jos vastasit kohtaan 4. "ei":** kuinka suuri motivaatio sinulla olisi siirtyä korkeakouluopintoihin, jos
- a. kotikunnassasi olisi sinua kiinnostava ala tarjolla?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
- b. lähikunnassa/-kunnissa olisi kiinnostava ala tarjolla?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
6. **Jos vastasit kohtiin 2. ja 4. "kyllä":** kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
7. **Jos vastasit kohtiin 2. ja/tai 4. "en tiedä":** löydätkö korkeakoulutarjonnasta halutessasi helposti tietoa?
kyllä jokseenkin helposti tiedon löytäminen on vaikeaa
8. Kuinka suuri motivaatio sinulla on siirtyä korkeakouluopintoihin, kun jätetään opintotarjonnan olosuhteet huomiotta?
ei motivaatiota 1 2 3 4 5 suuri motivaatio
9. Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta yhteiskunnan kannalta Suomessa?
ei lainkaan tärkeä 1 2 3 4 5 erittäin tärkeä
10. Kuinka tärkeänä pidät korkeakoulutusta omalta henkilökohtaiselta kannalta?
ei lainkaan tärkeä 1 2 3 4 5 erittäin tärkeä

11. Aiotko siirtyä lukiosta valmistumisen jälkeen:

- a. opiskelemaan toiselle asteelle
- b. opiskelemaan kolmannelle asteelle
- c. työelämään
- d. jotain muuta, mitä?
- e. en tiedä/en ole vielä suunnitellut

12. Jos vastasit kohtaan 11 “opiskelemaan kolmannelle asteelle”

- a. suuntautuuko hakeutuminen
ammattikorkeakouluun yliopistoon molempiin
- b. haetko **ensisijaisesti** tietylle alalle, vai olisiko opiskelu mahdollista usealla alalla
tietty ala ei tiettyä alaa

13.

a) Pitäisikö korkeakouluverkon kattavuutta mielestäsi

- a. supistaa
- b. laajentaa
- c. nykyinen on tarpeeksi kattava

b) perustele a-kohdan vastaus lyhyesti

14. Kaupungeilla on erilaisia vetovoimatekijöitä. Jos peilaat omaa mahdollista halua suunnata muuttosi johonkin kaupunkiin, vaikuttaako päätökseesi; kaupunki ja sen palvelut itsessään, siellä sijaitsevat korkeakoulut, jokin tietty ala kyseisissä korkeakouluissa, vai jokin muu tekijä? Vastaa muutamalla virkkeellä.

15.

- a) Mikä korkeakoulukaupunki kiinnostaa sinua eniten? Miksi? Vastaa muutamalla virkkeellä.
- b) Onko jokin kaupunki ehdottomasti poissuljettu vaihtoehto? Miksi? Vastaa muutamalla virkkeellä.